

समानो मन्त्रः (ऋग्वेद)

समानी प्रपा (अथर्ववेद)

परब

ओनवाँन

वर्ष : ६

स्थापना वर्ष : १९६०

नवेम्बर : २०११

अंक : ५

: परामर्शनसमिति :

भगवतीकुमार शर्मा रतिलाव बोरीसागर प्रकृत्व रावल
प्रमुज मध्यस्थ समितिना वरिष्ठ सत्य प्रकाशन मंत्री

: तंत्री :

योगेश जोषी

: सळतंत्री :

मोहन परमार

गुजराती साहित्य परिषद

मेघाश्री शानपीठ m क. ला. स्वाध्यायमंदिर

गुजराती साहित्य परिषद (प्रकाशन विभाग), गोवर्धनभवन, आश्रम मार्ग,
'टाईम्स' पाण, नदीकिनारे, अमदावाद-३८० ००८
फोन अने ईकस : २६ ५८७८४७

Web-site : www.gujaratisahityaparishad.org

www.gujaratisahityaparishad.com

Parab Online
November 2011
Page: 1

अ नु क म (परब ओनवाँन)

- परिषद-प्रमुजનો पत्र** राष्ट्रीय स्तरे गुजराती साहित्यना प्रतिनिधित्वनो प्रश्न •
भगवतीकुमार शर्मा
- कविता** मारो रंदु तुरत इरार • रंदकान्त शेठ, आजुबाजु साथे माथे नडी...
• रंदकान्त शेठ, अणगो कर्षी ! • लानुप्रसाद पंडवा, मारी बडार •
प्रकृत्व रावल
- वार्ता** डा...श • रमेश र. दवे
- प्रास्ताविक** पचाकांठानी पत्रमर्भर • अनिला दवाल
- समीक्षा/ग्रंथावलोकन** 'वार्ता'क्षम रयनाओ • विजय शास्त्री, सत्यनी मुष्मोमुष्म : ओक
आस्वाद्ये गद्य काव्यग्रंथ • गोविंदभाई रावल
- अडेवाल** सोमनाथमां योजायेला नरसिंह मडेता अंबोई अने मनोजपर्वना
साहित्यिक उपक्रमो • नीतिन वडगामा
- परिषद-पाथेय** संकलन : राजेन्द्र पटेल
- साहित्यवृत्त** संकलन : भरत साधु
- आवरणचित्र** पीयूष ठक्कर

(પરબ પ્રકાશન)

અ નુ ક મ

પરિષદ-પ્રમુખનો પત્ર	રાષ્ટ્રીય સ્તરે ગુજરાતી સાહિત્યના પ્રતિનિધિત્વનો પ્રશ્ન • ભગવતીકુમાર શર્મા 4
કવિતા	મારો ચંદુ તુરત ફરાર • ચંદ્રકાન્ત શેઠ 6, આજુબાજુ સાથે માથે નહીં... • ચંદ્રકાન્ત શેઠ 7, અળગો કર્યો ! • ભાનુપ્રસાદ પંડ્યા 7, મારી બહાર • પ્રફુલ્લ રાવલ 8, વિવશ છું • પ્રફુલ્લ રાવલ 9, ચોમાસાએ • નીરજ વ્યાસ 9, ડીમન એક્સપ્રેસ • ઉદયન ઠક્કર 10, અવકાશ-અરીસો • વિભા નાયક 12, પમરાટ છે • એસ. એસ. રાહી 13, પ્રશ્ન • દેવેન્દ્ર દવે 13
વાર્તા	હા...શ • રમેશ ર. દવે 14, મલાજો • કલ્પેશ પટેલ 20
વ્યંગવિનોદ	કવિસંમેલનમાં • વિનોદ ગાંધી 33
વિદેશી સાહિત્ય	હેર્તા મ્યુલરની 'The Land of Green Plums' : નવલકથાની નવી ભાષા • જાગૃત ગાડીત 38
આસ્વાદ	કવિશ્રી જયદેવ શુક્લની પ્રભાવક રચના : ગબડાવી દે, ફંગોળી દે... • લાભશંકર ઠાકર 45
પ્રાસ્તાવિક	પદ્માકાંઠાની પત્રમર્મર • અનિલા દલાલ 50
અભ્યાસ	અર્થશાસ્ત્રના કર્તા : કૌટિલ્ય કે કૌટલ્ય ? • હેમંત દવે 58
સમીક્ષા/ગંથાવલોકન	'વાર્તા'ક્ષમ રચનાઓ • વિજય શાસ્ત્રી 65, સત્યની મુખોમુખ : એક આસ્વાદ ગદ્ય કાવ્યગ્રંથ • ગોવિંદભાઈ રાવલ 67
અહેવાલ	સોમનાથમાં યોજાયેલા નરસિંહ મહેતા એવોર્ડ અને મનોજપર્વના સાહિત્યિક ઉપક્રમો • નીતિન વડગામા 72
પરિષદ-પાથેય	સંકલન : રાજેન્દ્ર પટેલ 74
સાહિત્યવૃત્ત	સંકલન : ભરત સાધુ 83
આ અંકના લેખકો	84
આવરણચિત્ર	પીયૂષ ઠક્કર

પરિષદ-પ્રમુખનો પત્ર

રાષ્ટ્રીય સ્તરે ગુજરાતી સાહિત્યના પ્રતિનિધિત્વનો પ્રશ્ન

ભારતીય જ્ઞાનપીઠ ભારતની સર્વોચ્ચ સાહિત્ય સંસ્થા ગણાય છે. ૬૦ના દાયકાના પ્રારંભે દિલ્હીમાં તેની સ્થાપના થઈ હતી. જ્ઞાનપીઠ અન્ય સાહિત્યિક પ્રવૃત્તિઓ ઉપરાંત ભારતની માન્ય ભાષાઓમાંથી કોઈ એકના અગ્રણી સાહિત્યકારને તેના સાહિત્યિક પ્રદાન બદલ જ્ઞાનપીઠ પારિતોષિક આપે છે. તે ભારતનું સર્વોચ્ચ સાહિત્યસન્માન ગણાય છે. કેટલાક લોકો તેને ભારતનું નોબેલ પારિતોષિક પણ માને છે. જ્ઞાનપીઠ પુરસ્કારો ૧૯૬૧થી અપાય છે. એટલે તેનેય હવે પચાસ વર્ષ થયાં. આ અડધી સદીમાં ગુજરાતી ભાષાના માત્ર ત્રણ સાહિત્યકારોને આ પારિતોષિક અપાયું છે, તેમાંવે એક તો અડધે હિસ્સે છે. ગુજરાતી ભાષામાં પહેલો જ્ઞાનપીઠ પુરસ્કાર કવિમનીષી ઉમાશંકર જોશીને અપાયો હતો, પણ તે અન્ય સાથે અડધે હિસ્સે વહેંચાયો હતો. તે પછી ઘણે વર્ષે મૂર્ધન્ય ગુજરાતી નવલકથાકાર પન્નાલાલ પટેલને એ પુરસ્કાર એનાયત થયો હતો. તેનેય વળી ખાસ્સાં વર્ષો વીત્યાં અને છેવટે કવિવર રાજેન્દ્ર શાહ એ સન્માનથી વિભૂષિત થયા. અડધી સદીમાં ગુજરાતી ભાષાને અઢી પારિતોષિક મળ્યાં તો સરેરાશ કેટલે વર્ષે આપણા સાહિત્યકારને આ સન્માનને પાત્ર લેખવામાં આવે છે એવો પ્રશ્ન થાય. ઉમાશંકર જોશીની સાહિત્યપ્રતિભા રાષ્ટ્ર અને વિશ્વમાં વ્યાપેલી હતી. રાષ્ટ્રીય સ્તરની એકાધિક સાહિત્ય-વિદ્યાસંસ્થાઓના તેઓ મોવડી રહી ચૂક્યા હતા. આથી જ્ઞાનપીઠ દ્વારા તેઓ પોષાય તે અતિ સહજ હતું. પન્નાલાલને તેમના નવલકથાસર્જનનો ઉત્તમ સમયગાળો વીતી ગયા પછી જ્ઞાનપીઠે પુરસ્કાર્યા હતા. રાજેન્દ્ર શાહને તેમના આયુષ્યની છેક ઉત્તરાવસ્થામાં આ પારિતોષિક અપાયું હતું. પન્નાલાલની સૌથી વધુ યશસ્વી નવલકથા 'માનવીની ભવાઈ'નો હિન્દી અનુવાદ પ્રગટ થયા પછી તેમને આ પારિતોષિક મળી શક્યું હતું. રાજેન્દ્રભાઈનાં પણ કેટલાંક ચૂંટેલાં કાવ્યોના તાબડતોબ હિન્દી-અંગ્રેજી અનુવાદો કરાવાયા એ પછી તેમના વિપુલ સર્જનરાશિ ભણી સંબંધિતોનું ધ્યાન ખેંચાયું હતું. એકાદ મહિના પહેલાં બે વર્ષનાં જ્ઞાનપીઠ પારિતોષિકોની જાહેરાત થઈ. તેમાં એક, હિન્દી ભાષાના બે સાહિત્યકારોને અડધે હિસ્સે આ પુરસ્કાર પ્રાપ્ત થયો. તે પછીના વર્ષ માટે કન્નડ ભાષાના એક કવિની પસંદગી થઈ. તે સાથે કન્નડ ભાષીના આ આઠમા સાહિત્યકારને જ્ઞાનપીઠ પુરસ્કારથી અલંકૃત કરવામાં આવ્યા. એ કેવી વિડંબણાપૂર્ણ સ્થિતિ કે સમાન સમયગાળામાં ગુજરાતીને અઢી અને કન્નડને આઠ ! આ પાંચ દાયકામાં ભારતીય ભાષાઓમાં કોને કેટલી વાર જ્ઞાનપીઠ પુરસ્કાર મળ્યો તેની આંકડાકીય માહિતી મારી પાસે નથી.

થોડાંક અઠવાડિયાં પૂર્વે 'નેશનલ બુક ટ્રસ્ટ' દ્વારા સૂરતમાં યોજાયેલા એક

સાહિત્યિક કાર્યક્રમમાં મેં આ મુદ્દો ઉપસ્થિત કર્યો હતો. એ પછી એ સમારંભમાં પ્રસિદ્ધ વિવેચક પ્રા. ડૉ. શિરીષ પંચાલે પણ એ વાતને પોતાના વક્તવ્યમાં વણી લઈ કહ્યું હતું કે દક્ષિણ ભારતની ભાષાઓના ઘણા સાહિત્યકારો પોતાની માતૃભાષા ઉપરાંત અંગ્રેજી ભાષા પર પણ સારું પ્રભુત્વ ધરાવે છે અને તેથી પોતાનાં પુસ્તકોના ત્વરિત અંગ્રેજી અનુવાદો પ્રગટ કરી શકે છે. તે શક્ય ન હોય તો જે તે ભાષાના અંગ્રેજીના વિદ્વાનો એ કામ કરે છે. આથી દક્ષિણની ભાષાઓના સાહિત્યનો અંગ્રેજી અનુવાદ સહજપણે ઉપલબ્ધ થાય છે. હિન્દી અને બીજી ઉત્તર ભારતીય ભાષાઓના સાહિત્યકારો માટે તેઓની કૃતિઓના હિન્દી સ્વરૂપ કે ભાષાંતરોની સમસ્યા દેખીતી રીતે જ ન નડે. જ્ઞાનપીઠ જેવા સર્વોચ્ચ સાહિત્યિક સન્માનનો નિર્ણય કરતી વખતે આ સ્થિતિ ઘણી સહાયક નીવડી શકે એ સ્વાભાવિક છે. ગુજરાતી ભાષામાં ક્યાં અને કેટલા છે એવા અંગ્રેજીના વિદ્વાનો ?

શિરીષભાઈનો આ મુદ્દો જેટલો સારો તેટલો જ વાસ્તવિક છે. હવે થોડોક ફેર પડ્યો છે. અને ગુજરાતી સાહિત્યકૃતિઓ બીજી ભાષાઓમાં જવા લાગી છે, પણ તેનું પ્રમાણ અલ્પ છે. વળી એવો પ્રશ્ન પણ થઈ શકે કે ગુજરાતી ભાષામાંથી બીજી ભાષાઓમાં કેવળ ઉત્તમ કૃતિઓ જ જાય છે કે 'પહોંચેલા' લેખકો પોતાની સામાન્ય કૃતિઓને પણ સતત સંપર્કોને આધારે બીજી ભાષાઓમાં મોકલતા હોય એવું તો બનતું નથી ને ?

બીજી વાત, પ્રાંતીય ભાષાઓની સલાહકાર સમિતિઓની છે. જ્ઞાનપીઠ પ્રત્યેક પ્રાંતીય ભાષાઓના જાણકારોની એક એક સલાહકાર સમિતિ નીમે છે. ગુજરાતી ભાષામાં પણ એવી સમિતિ છે. આ સમિતિમાં યોગ્યતમ પ્રતિનિધિત્વ થાય છે ખરું ? એ સમિતિ ગુજરાતી ભાષાના ઉત્તમ સાહિત્યકારને જ આ સર્વોચ્ચ રાષ્ટ્રીય સન્માન મળે અને કોઈ એવો સાહિત્યકાર તેનાથી, અધિકાર હોવા છતાં વંચિત રહી ન જાય એ માટે સજાગ રહે છે ખરી ? જ્ઞાનપીઠની એક સર્વોચ્ચ પ્રવર સમિતિ પણ હોય. તેમાં પણ ગુજરાતનું શ્રેષ્ઠ પ્રતિનિધિત્વ થતું રહે છે ખરું ?

આટલી ચર્ચા પછી બે મુદ્દાઓને તારવી શકાય : (અ) ગુજરાતી ભાષાની શ્રેષ્ઠ સાહિત્યકૃતિઓના હિન્દી અને અંગ્રેજી અનુવાદો સમયસર થતા અને પ્રકાશિત થતા રહેવા જોઈએ. તે માટે તેવા વિદ્વાનોની નાની-નાની ફોજો ઊભી કરવાનું હવે તો અનિવાર્ય જ ગણાય. (બ) ગુજરાતી ભાષાનું રાષ્ટ્રીય કક્ષાએ યોગ્યતમ અને સદા જાગ્રત પ્રતિનિધિત્વ થતું રહેવું જોઈએ. આવું કશુંક થાય તો ગુજરાતી સાહિત્ય તેના અધિકારથી આટલું ઉપેક્ષિત અને વંચિત ન રહે. જ્ઞાનપીઠ પારિતોષિક મળે તે જ સાહિત્યકાર ઉત્તમ એમ માનવું જરૂરી નથી. નોબેલ પારિતોષિકના માનદંડો વિશેના પણ ક્યાં ઓછા વિવાદો થાય છે ? સવાલ ગુજરાતી ભાષાના સાહિત્યકાર ગૌરવનો છે.

તા. ૧૦-૧૦-૧૧
સુરત

ભગવતીકુમાર શર્મા

કવિતા

મારો ચંદુ તુરત ફરાર | ચંદ્રકાન્ત શેઠ

અંદરથી આ કટાર નીકળી,
અંદરથી તલવાર;
ચંદુડિયાની હવે ખેર ના,
કરું સોંસરો બાર ! -

પંખીસોતું નભ દીધું તો
પિંજર પાળી બેઠો;
વન દીધાં ત્યાં થઈ કઠિયારો
મૂળ કાઢવા પેઠો !
અંદર જાગ્યા વાઘસિંહે જ્યાં કાઢ્યા નહોર બહાર !
ત્યાં ચંદુડિયો પોબાર ! -

ચાંદસૂરજ દીધા તો એણે
કર્યા ધુમાડે કાળા;
વાદળને વરસ્યા પ્હેલાં
વંટોળે પાછાં વાળ્યાં !
ભૂખ-તરસની આગે ઘરમાં ચેત્યા જ્યાં અંગાર;
ત્યાં ચંદુ જ ઠંડોગાર ! -

માટી દેતાં ઈંટો કીધી,
એથી કરી દીવાલો !
વાડી દેતાં વાડો કીધી,
દેશ કર્યો કાંટાળો !
'તને જ પ્હેલો ખાઉં ખાઉં'નો ઉર જ્યાં ઊઠ્યો પુકાર;
મારો ચંદુ તુરત ફરાર ! -

વિજયાદશમી, ૬-૧૦-૨૦૧૧

આજુબાજુ સાથે માથે નહીં... | ચંદ્રકાન્ત શેઠ

આજુબાજુ સાથે માથે નહીં, હૃદયમાં રહો !
મનમાં બોલો તોય સાંભળું એમ અંતરે રહો ! -
દોડાદોડી ઘણી કરી પણ મળ્યું ન ઠરવા ઠામ;
આમ જુઓ તો ખુલ્લામાં, પણ આમ જુઓ તો ઘામ !
મારી સુક્કી ભોંય તમોને અર્પણ, એમાં વહો ! -
લેણાદેણી ઘણી થઈ પણ સરવાળામાં સૂન;
ઘણુંય સંચ્યું, ઘણું સાચવ્યું, તોય નીકળ્યું ઝણ !
જીવતરનાં ખોટાડાં પાનાં બધાં હવે તો દહો ! -
ભટક્યા છટક્યા ભટક્યા અટક્યા - ઘણા ઉધામા કીધા;
કેટકેટલા વાંક-વળાંકો ! કેમ થવાના સીધા ?
મારા આ મકના હાથીને તમે જ વશમાં લહો ! -

૨૨-૮-૨૦૧૧

અળગો કર્યો ! | ભાનુપ્રસાદ પંડ્યા

સન્માનનાં ચોપાનિયાં આપી મને અળગો કર્યો,
માથે ગુમાની તાજને સ્થાપી મને અળગો કર્યો.
ધીમે ફૂલોની વાત પૂછી બાગમાં ફરતો હતો,
છાતી પરે પ્રખ્યાતિને છાપી મને અળગો કર્યો !
હળવા સહજ ખગ-શા તમારા બોલમાં હું ઝૂમતો,
દોસ્તો ! પ્રશંસાપૂરમાં તાણી મને અળગો કર્યો !
સાગરતીરે કેં છીપલાં વીણી રહ્યા બાળક સમો,
ગાંભીર્યનું રૂડું વજન લાદી મને અળગો કર્યો.
'તું'કારના પત્રે સુગંધી મત્ત હું તો ભૂંગ-શો,
આજે બધાંએ 'આપ' આલાપી મને અળગો કર્યો.
અળગાપણાથી ઉચ્ચતાની ઉગ્રતા એવી વધી,
શાલીનતાએ હરક્ષણે છાંડી મને અળગો કર્યો !

મારી બહાર | પ્રફુલ્લ રાવલ

મિનોઈ સાચું કહેતી 'તી :
મેં જ મને ધકેલી દીધો છે મારી બહાર
શું થાય ?
વિકલ્પ જ ક્યાં હતો ?!
નહોતો ખાળી શકતો રોજ રોજ સર્જાતી
અણગમતી પરિસ્થિતિને.
ક્યાં હું ?
ને ક્યાં બારમે રાહુ જેવો મારો તોફાની બારકસ 'હું' ?
મારે જવું હોય મંદિરે
ને એને સાંભરે મયખાનું
હું શોધું શાંતિ
ને એને ગમે કોલાહલ.
એના લીધે મનેય ઊડતા છાંટા
ને ક્યારેક ભરાવવું પડતું ભેખડે
પણ હવે...?
હવે તો હું મુક્ત છું
પણ મારો 'હું' ?
શું કહું એના વિષે ?
હું જ્યારે એની સાથે હતો તો
એ ક્યારેક સંકોચાતો, ક્યારેક પાછો પડતો
ને ક્યારેક ગભરાતો પણ ખરો.
પણ અત્યારે...?
અત્યારે માતેલા સાંઢ જેવો બની ગયો છે,
છાકટો થઈને ફરે છે.
ન એને કોઈની રોક,
ન કોઈની ટોક.
પાડે નિત નવા ખેલ
દાવ પર પાડે છે દાવ
જાતજાતના કરે છે તમાશા
રોક જગાવતો ફરે છે બધે
પણ સારું છે હું મારી બહાર છું
નહીંતર...

પરબ

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના સભ્યપદ અને 'પરબ'ના લવાજમ અંગે :

- v 'પરબ' દર મહિનાની દસમી તારીખે પ્રકાશિત થાય છે.
- v 'પરબ'ના ગ્રાહક તથા પરિષદના સભ્ય વર્ષમાં ગમે ત્યારે થઈ શકાય છે.
- v 'પરબ'નું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧૫૦ છે.
- v વિદ્યાર્થીઓ માટે 'પરબ'નું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૭૫ છે, પ્રમાણપત્ર સાથે બીડવું.
- v ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના વાર્ષિક તેમજ આજીવન સભ્યપદના શુલ્કમાં 'પરબ'ના લવાજમનો સમાવેશ થઈ જાય છે.
- v પરિષદના વાર્ષિક વ્યક્તિગત સભ્યપદનું શુલ્ક રૂ. ૨૦૦ તથા સંસ્થાગત સભ્યપદનું શુલ્ક રૂ. ૩૦૦ છે.
- v પરિષદના આજીવન સભ્યપદનું શુલ્ક રૂ. ૨,૦૦૦ છે તથા સંસ્થા આજીવન સભ્ય ફી રૂ. ૩,૦૦૦ છે. (વિદેશવાસીઓ માટે ૭૫ પાઉન્ડ અથવા ૧૩૦ ડોલર.)
- v 'પરબ' લવાજમ તથા પરિષદ સભ્યપદ શુલ્કની રકમ મનીઓર્ડર અથવા ડિમાન્ડ ડ્રાફ્ટથી 'ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ'ના નામે જ મોકલવી.

લેખકોને :

- v 'પરબ'માં પ્રગટ થતાં લખાણોમાંના વિચાર-અભિપ્રાયની જવાબદારી જે તે લેખકની રહે છે.
- v લેખકોએ પોતાનું લખાણ ફૂલ્સકેપ અથવા A4 સાઈઝના કાગળની એક બાજુએ, સુવાચ્ય અક્ષરે લખી મોકલવું. પોસ્ટકાર્ડ, ઇનલેન્ડ કે ચબરખીઓમાં કૃતિ મોકલવી નહીં. પ્રત્યેક કૃતિ નીચે પૂરું સરનામું લખવા તથા એક નકલ પોતાની પાસે રાખીને જ કૃતિઓ મોકલવા વિનંતી.
- v સ્વીકૃત કૃતિની જાણ કરાશે. ટપાલ-ટિકિટો ચોંટાડેલું કવર મોકલ્યું હશે તો અસ્વીકૃત કૃતિ પરત કરવામાં આવશે, અન્યથા કૃતિ રદ ગણાવી. પોસ્ટકાર્ડ મોકલ્યું હશે તો અસ્વીકૃતિની જાણ કરાશે.
- v પત્રવ્યવહારનું સરનામું : તંત્રી, 'પરબ', ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ (પ્રકાશન વિભાગ), ગોવર્ધનભવન, આશ્રમમાર્ગ, 'ટાઈમ્સ' પાછળ, નદીકિનારે, પો.બો. ૪૦૬૦, અમદાવાદ ૩૮૦૦૦૮

પપ્પાએ તો કશાંય શરમ-સંકોચ વગર, ડાઈનિંગ ટેબલ પર જ પૂછી લીધું : 'આવું ક્યાં સુધી ચાલવાનું છે ? મારે તમારા બેયનાં આ સોગિયાં મોઢાં... મારી વાત સમજાય છે ને ?' મમ્મી નીચું જોઈને જમતી રહી. મને તો હાથ ધોઈ નાખવાનું મન થઈ ગયું પણ એમ ન કરતાં, મૂંગી મૂંગી કોળિયા ગળે ઉતારતી રહી.

'સાંજ સુધીમાં મારા સવાલનો જવાબ જોઈએ. શું સમજ્યાં સંભળાય છે ને ?'

વટ-હુકમ બહાર પડી ગયો છે ને સાંજ પડવા આવી છે. હારીથાકી-હતાશ મમ્મીએ, મારી રાહ જોઈ જોઈ થાકીને આખરે રસોઈ શરૂ કરી દીધી હશે. હમણાં રાત પડશે ને ઘેર જવું પડશે. બાગમાં, આમ એકલી જુવાન છોકરી ક્યાં સુધી બેસી રહેવાની ? પણ ઘેર જઈને શું કરીશ ? છેલ્લા તેર દિવસથી આમતેમ આમતેમ સતત ફંગોળાયા કરું છું ! સવારે શાકભાજી લેવા જવાના બહાને બહાર નીકળું છું ત્યારે મનોમન નક્કી કરી લીધું હોય છે - આ પહેલે કપડે જ મારી ફેન્ડ કાદમ્બરીની સાથે, એની રૂમમાં, વર્કિંગવુમન હોસ્ટેલમાં રહેવા જતી રહીશ. પણ મમ્મીની આંખમાંથી વહેતાં રહેતાં આંસુમાં સઘળા સંકલ્પો ઓગળી જાય છે. મામાને વાત કરું તો એ જ નહીં, મામી પણ વાંસે-ખભે હાથ મૂકીને આવકારે... પણ પછી મમ્મીનું શું ? એમને આમ, આવી હાલતમાં મૂકીને ચાલતી થાઉં તો મારા જેવું નગુણું કોણ ?

મોટા ભાઈને કેનેડા ફોન કરીને આ બધી વાત કરવાની હિંમત જ નહોતી. ઇ-મેઈલથી લખી શકાયું એટલું લખ્યું. શું એને ખબર પડી ગઈ હશે ? એવું તો ન બને પણ એણે તો સાંજે જ ઇ-મેઈલ કરી દીધો - પપ્પા સાથે વાત નહીં કરું કદી ! મમ્મી અને તારે અહીં આવવું હોય તો તૈયારી કરીને મને જણાવજે. અહીં બધી ગોઠવણ કરી લેવાશે.

એમને કેમ કરીને સમજાવું કે આ દિવસોમાં, આવડો મોટો નિર્ણય મમ્મી અને હું કરીએ તોય કેમ કરીને કરીએ ? જે થઈ ગયું છે - એ નથી થવાનું નથી પણ જે કંઈ થયું છે એ પીછો છોડતું નથી ને વિચારું છું તો થયરી જવાય છે - પૂરા બે દિવસ પપ્પા પોલીસ-કસ્ટડીમાં ને મમ્મી હોસ્પિટલમાં ! આટલા બધા હાઈ બી.પી. સાથે કોઈ કેમ જીવે ? - એનું ડોક્ટરને આશ્ચર્ય છે. હું એકલી - ન ઘરની ન ઘાટની. દિનેશકાકાએ કહેલું - 'ઘરે કોઈકે તો રહેવું જ પડશે. પોલીસસ્ટેશનથી ગમે ત્યારે ફોન આવે, કંઈ કહેવાય નહીં ! તારાં કાકી હોસ્પિટલનું જોશે ને હું તારી સાથે રહીશ. વકીલને ત્યાં પણ દોડાદોડી કરવી પડશે... પણ એ બધું તો થઈ પડશે ને જો સાંભળ, મોટા ભાઈને બેય ટંક ટિક્કિન ને એમનાં કપડાં-પાગરણ - એ બધું... તેં ઓફિસમાં રજા મૂકી દીધી છે ને ?'

ઓફિસે જતાં પગ ઊપડતા ન હતા. મિસિસ દેસાઈને ફોન કર્યો, રજા માટે તો એમણે રૂબરૂ બોલાવી. ગઈ. હજુ ગઈ કાલે જેમની સાથે અતૂટ મૈત્રી હતી એ નિરુપમા અને સત્યાએ નજર ન મેળવી, નીચું જોઈને કામ કરતી રહી. કેબિનમાં જઈ મિસિસ દેસાઈને રજારિપોર્ટ

આપ્યો. એ કશું બોલ્યા વિના ઊભાં થયાં, બાથમાં લઈ-દબાવીને કહ્યું : ‘બી બેવ ! અને હા, પૈસાની જરૂર પડશે’ – કહી, હજારની નોટની થપ્પી પર્સમાંથી કાઢી લંબાવી. કશું બોલી જ ન શકી. એમનો હાથ સ્થેજ દબાવી, મારો હાથ સેરવી, આવતાં ડૂસકાંને માંડ માંડ દબાવતાં કેબિન બહાર નીકળી ગઈ.

બધી દિશાઓ દેવાઈ ગઈ છે. સાવ અંધારુ ઘોર છે. આગલી પળે શું કરીશ, કેમ કરીશ – કંઈ સૂઝતું નથી. છતાં નવાઈનો પાર નથી – બધાં કામ કરતી રહું છું. પપ્પાને જામીન પર છોડાવ્યા, મમ્મીનું બી.પી. નોર્મલ થતાં એમને ઘેર લાવી, કાકા-કાકીનેય ત્રણ દિવસ પછી નચિત કરી એમને ઘેર મોકલ્યાં. હોસ્પિટલ, પોલીસસ્ટેશન, વકીલઅંકલની ઓફિસ અને બેંક – બધે જ મોરચે સમયસર પહોંચી વળી છું – કદાચ ના, ના નક્કી મશીન જ થઈ ગઈ છું ! પણ રાતે...

હા, રાતે મમ્મી બેઠકરૂમમાં, પપ્પા એમના બેડરૂમમાં અને હું મારા સ્ટડીરૂમમાં સાવ એકલી ! પંદરમા વર્ષની બર્થડે ગિફ્ટ તરીકે પપ્પાએ આ સ્ટડીરૂમ તૈયાર કરાવ્યો હતો ! પૂરાં નવ વર્ષની, મારી ગાંડીઘેલી સઘળી પળોનો સાક્ષી છે આ રૂમ પણ આજે હું એમાં સૂવા આવું છું ને નવરું પડેલું મન, વરુની જેમ મને પીંખ્યા કરે છે –

મારા પપ્પા છેક આમ, આવું કરે ? મારા પપ્પા... જેમણે વિનોબાજીની ભૂદાનયાત્રા વખતે, રાજકોટની રાષ્ટ્રીયશાળાના વિદ્યાર્થી તરીકે, ગીતાના બીજા અધ્યાયના શ્લોકનું ગાન કરીને પહેલું ઈનામ જીતેલું – એટલું જ નહીં, દાદાજીએ કહેલી વાત – ‘એમ કંઈ એકલા શ્લોકગાનથી બેસી ન રહેવાય રાજી થઈને, એ શ્લોકો સમજવા પણ પડે !’ – માનીને, દરરોજ રાતે દાદાજી પાસે બેસીને ‘મુનિ જે સ્થિર બુદ્ધિનો’ કેમ વિચારે, વર્તે એની સમજ પાકી કરેલી – એવા મારા પપ્પા, આ ઉંમરે, આવું પાપ કરે ? અરે ! એમ કરતી વેળા એમને એમનાં બા-બાપુજી તો ઠીક... મમ્મી પણ સાંભર્યાં નહીં – એમ ?

અપાર તિરસ્કારની આ ક્ષણેય અવળચંડું મન વળતો પ્રશ્ન પૂછે છે – કર્યું છે એ પાપ તારા પપ્પાને બદલે મમ્મીએ કર્યું હોત તો ?

તો વળી, શું ? આજે જે નફરત પપ્પા માટે અનુભવું છું એ જ મમ્મી માટે અનુભવત ! આમાં સ્ત્રી-પુરુષના ભેદની વાત જ ક્યાં છે ? પાપ એટલે બસ, પાપ !

જોકે સૌથી વધારે અકળામણ તો એ વાતની છે કે આવું થયું જ કેમ ? ત્રણ પેઢીથી સરસ્વતીની કૃપાથી રાચતું કુટુંબ સંસ્કૃતના વિદ્વાન પ્રોફેસર દાદાજી, રાષ્ટ્રીય શાળાનાં શિક્ષિકા દાદીમા અને મોટા ભાઈના જન્મ પછી પ્રોફેસર મટી ગયેલી મમ્મી... ને છતાં શહેરની મસમોટી કંપનીના સેલ્સઓફિસર મારા પપ્પા આવું કામ કરી બેઠા ? કોઈ તો કહો, ઊણપ એમને શી વાતની હતી ?

નંદિનીનોય ફોન હતો. રડતાં રડતાં માફી માગતી હતી. એક વાર તો થયું કે કંઈ કશું સાંભળ્યા-કહ્યા વિના ફોન કાપી નાખું પણ એમ ન કરી શકી – એનાં ડૂસકાં ખોટાં નહોતાં ! એક વિધવા, ગરીબ માની, માંડ માંડ નોકરી કરી ઘર ચલાવતી દીકરી. મારાથી કદાચ બેત્રણ વર્ષ મોટી હશે. આવી યુવાન છોકરીને, પપ્પા જેવો, આજેય હેન્ડસમ દેખાતો પુરુષ પોતે વિદ્યુર

છે – એમ કહીને, લગ્ન કરીને વિદેશ જઈ વસવાનાં સોનેરી સપનાં બતાવે તો લોભાઈ જ જવાય ને ?

પણ નંદિનીના ચહેરામાં પપ્પાને, એ પળે, મારો ચહેરો જરાય નહીં દેખાયો હોય ? આ ક્ષણે શું દરેક પુરુષ સરસ્વતી પિતા બ્રહ્મા જ બની જતો હશે ?

બે દિવસ પહેલાંની એ રાતે, અજંપો એવો તો ઘેરી વળેલો કે કશે ચેન ન પડે ! પડખાં ઘસીને થાકી એટલે એમ.એ.નાં વર્ષે યાદ કરીને, આપણી આ માનવ-સભ્યતા અને સંસ્કૃતિની સામે આદિમાનવની મૂળ પ્રકૃતિ મૂકીને ધરાર આશ્વાસન મેળવવા મથી – મૂળે તો આ સુસંસ્કૃત થયાં એની જ પીડા છે ને !

ભલા ભગવાન શ્રી રામચંદ્રજીએ ‘એકપત્નીવ્રત પૂરણ પાળ્યું ન હોત અને એમની આવી પ્રાર્થનાપંક્તિ મેં કદી ગાઈ જ ન હોત તો શું રહી જવાનું હતું ? આ મારા ઘરની બાલ્કનીના કહેડા પર રમતાં ચકલાં-પારેવાં ક્યાં કશા વ્રતધારી છે ? ને તોય મજાનાં નથી જીવતાં ? ભેગાં થવું હોય ત્યારે એ...ય...ને થઈ જાય છેડાછેડી બાંધ્યા વિનાનાં વર-વહુ ને ઊડી જવું હોય ત્યારે થઈ જાય પાછાં હતાં એવાં અજાણ્યાં !

પણ પંખીલોકનું આવું પોકળ આશ્વાસન ટકી ટકીને કેટલું ટકે ? પછી કોઈનેય ન સંભળાય એમ રડતી રહી. થાકેલાં મન ને શરીર ક્યારે જંપી ગયાં – કંઈ સરત નહોતી રહી.

ચિરાગનો ફોન પણ આવેલો, આવે જ ને ! પણ વાત કરી શકું તેમ જ નહોતું. ભર્યાભર્યા અવાજે – ‘પછી વાત કરીશું’ – કહીને રિસીવર ટેકવી દીધેલું. આ બધું જાણી-વાંચીને શું વિચારતો હશે અમારા વિશે ? એય મૂંઝાતો જ હશે ને ? પોલીસસ્ટેશનમાં બેસેલા પેલા રાઇટરે, કસ્ટડીના જાડા સળિયાવાળા દરવાજા તરફ જોઈને જે નજરે મારી સામે જોયું હતું – એનાથી જુદા નજરે ચિરાગ મારી તરફ જોઈ શકશે ?

આવો પ્રશ્ન પૂછીને હું ચિરાગને અન્યાય નથી કરતી. ? કેવાં કેવાં સહિયારાં સપનાં અમે જોયાં છે ! ના, મારો ચિરાગ મને કદી એ નજરે ન નિહાળે. પણ આ ધરપત સૂકા પાંદડાની માફક વળતી પળે જ ઊડી જાય છે. આજકાલ જે સામે મળે છે – સોસાયટીમાં, રસ્તે, મોલમાં ને સીટી બસમાં – એ બધાંની આંખો જાણે મૂંગી મૂંગી એક જ સવાલ પૂછે છે – પેલા નંદિનીવાળા સુધીર મહેતા તારા પપ્પા થાય ને ? બસ, પછી મારું ઢળી જાય છે, મરી જવાનું મન થાય છે પણ વળતી પળે જ એમાંથી બહાર આવી જાઉં છું – હજુ મારે મમ્મીને સ્વસ્થ કરવાની છે, હિંમતપૂર્વક ઓફિસે જવાનું છે ને ચિરાગનેય મળવાનું છે !

પણ આ પપ્પાનું શું કરવું ? એમના વિશેની નફરતનતી ભડભડ બળતી આગમાંથી બહાર કેમ આવું ?

S

ડોરબેલ વાગ્યો અને શ્વેતાએ બારણું ખોલ્યું. ‘અરે ચિરાગ તું ? ફોન તો કરવો હતો !’ ‘કેમ, ફોન કર્યાં વિના તને મળવા ન આવી શકાય ?’

‘અરે... અરે... એમ તે હોતું હશે ? પણ બહાર કેમ ઊભો છે ? અંદર તો આવ !’ ‘આવું છું... આવું છું ! આ જરા જગ્યા થાય એટલે...’ શ્વેતા શરમાઈ. પોતે જ બારસાખ

પર બે હાથ ટેકવી, રસ્તો રોકીને ઊભી હતી.

ચિરાગે લેપટોપની બેગ સોફા પર મૂકતાં પૂછ્યું : ‘મમ્મી ક્યાં ?’

‘આ રહી, અહીં કિચનમાં. પણ તું કેટલા દિવસે આવ્યો ? બીમાર તો નહોતો પડ્યો ને ? કે પછી બહારગામ ગયો હતો ?’

‘ના મમ્મી, એવું કંઈ નહોતું. શ્વેતાને ફોન કરતો હતો પણ મેડમ મુદત પર મુદત પાડ્યા કરતાં હતાં !’

‘એમ ? પણ તું તો બધું જાણે છે...’ કહેતાં મમ્મીએ વાત વાળી લીધી.

‘એટલે તો પછી આજે ફોન કર્યા વિના જ આવી ગયો, માન ન માન, મੈં તેરા મહેમાન !’

‘સારું કર્યું તું આવ્યો તે ! શું પીવું છે ચા કે કોફી કે પછી ચાફી ? તારે તો બધું ચાલે ને ?’

‘ના, આજે તો મમ્મી, લેમન-ટી પીવી છે પણ એ પહેલાં, તમે રજા આપો તો શ્વેતાને કશેક બહાર કવાક – બે કવાક ફરવા લઈ જવી છે, નિરાંતે વાત કરવી છે એની સાથે.’

‘તે લઈ જા ને ! એ એકલી એકલી મૂંઝાયા કરે છે તારી સાથે આવશે તો...’

‘સાંભળે છે ને શ્વેતા ? મમ્મી મને મઝાની લેમન-ટી બનાવી આપે ત્યાં સુધીમાં તું તૈયાર થઈ જઈશ ને ?’

S

‘કેમ કંઈ બોલતી નથી ?’

‘શું બોલું ?’

‘અરે, એમ તો કહે – તું આવ્યો એ ગમ્યું !’

‘એ કંઈ કહેવાની વાત છે ?’

‘પણ ક્યારેક તો આ સેવકને પોતાનાં વખાણ સાંભળવા મળે તો ગમે ને ?’

શ્વેતા હોઠ દબાવી, નેણ ઢાળી ચિરાગ સામે જોઈ રહી. પછી હળવેથી હાથ પકડી, સ્ટેજ દબાવી, રડી પડી. ચિરાગે જરા નજીક જઈ, ખભે હાથ મૂકી થપથપાવ્યો ત્યાં શ્વેતા એના ખભે ઢળી પડી. પણ વળતી જ પળે, જાહેર ગાર્ડનમાં બેઠાં છીએ એવી સભાનતાથી અળગી થઈ, ચિરાગની આંગળીઓ પસવારતી રહી. બેચાર ક્ષણ એમ જ વીતી પછી કહ્યું :

‘મનોમન તારી કેવી રાહ જોતી હતી !’

‘ને છતાં મારા ફોન...’

‘સો...સ્સોરી ચિરાગ ! એવું ન જ કરાય પણ બીજું કશું સૂઝતું જ નહોતું એટલે...’

‘કંઈ વાંધો નહીં, એમ પણ થાય પણ હવે એ કહે, મઝા પડે છે ને !’

‘મઝા ?’

‘હાસ્તો મઝા જ... મારે ખભે આમ માથું મૂકીને રડી લીધું પછી...’

‘એ તો ખરું પણ પપ્પા...’

જરા વાર આંખ મટકાવ્યા વગર ચિરાગ શ્વેતાની સામે જોઈ રહ્યો પછી કુમાશભર્યા અવાજે કહ્યું : ‘શ્વેતુ આજે હું તને પૂછ્યા વિના તારી આ મૂંઝવણમાં ભાગીદાર થવા, એને

શેર કરવા આવ્યો છું. આઈ થિંક, તને એનો વાંધો નહીં હોય !

‘કેમ, આજે આમ સવાલો પૂછ્યા કરે છે ?’

‘એમ જ. વાતનું મોંમાથું મળતું નહોતું એટલે મથતો હતો પણ કંઈ નહીં. ચાલ, પહેલાં એ કહે – ઓફિસ જાય છે કે નહીં ?’

‘ના.’

‘કેમ ?’

‘ઓફિસમાં બધાંની, મને તાકતી નજરો સહન કરી શકવાની કલ્પનાયે નથી કરી શકતી ને તું પૂછે છે ઓફિસ...’

‘ઓકે... ઓકે... પણ એક દિવસ... ગમે ત્યારે ઓફિસ જવું તો પડશે જ ને ?’

‘હા, એ તો છે જ પણ...’ કહેતાં શ્વેતાએ લાંબો નિઃસાસો નાખ્યો.

‘જો શ્વેતા, પપ્પાના આ બિહેવિયર અંગે બે બાબતે સાવ સ્પષ્ટ થઈ જવું પડશે. એમાંની પહેલી વાત તો એ કે જે કંઈ થયું છે એ કંઈ તેં નથી કર્યું અને બીજી વાત એ કે પપ્પાએ પણ જે કંઈ કર્યું છે એ પણ આખરે માણસની માફ કરી દેવા જેવી નબળાઈ માત્ર છે !’

‘એટલે શું એ નબળાઈને આપણે સૌએ સ્વીકારી લેવાની ? એનાં ગાણાં ગાવાનાં ?’

‘ના, ગાણાં ગાવાની જરૂર નથી. હું માત્ર એને સ્વીકારી લેવાનું જ કહું છું !’

‘આ તું... મારો ચિરાગ કહે છે ?’

‘તારો ચિરાગ આમ શા માટે કહે છે એનું કારણ જાણવું છે ?’ શ્વેતા કશું બોલી નહીં એટલે એના ખભે હાથ મૂકી, એના માથા સાથે હળવેથી માથું અડાડી ચિરાગે કહ્યું : ‘શ્વેતા, તું માની ન શકે એવી વાત હું કરું છું – કરી શકું છું કારણ કે શ્રી સુધીર મહેતા મારા પપ્પા થતા નથી...’

‘પણ એટલે ?’

‘એટલે એમ જ કે આવું વર્તન કરનારા માણસ સાથે મારો કશો લોહીનો સંબંધ નથી તેથી મને, એનું આવું વર્તન, તને જેટલું પજવે છે એટલું બધું પજવતું નથી.’

‘તો શું મારા મોટા ભાઈએ કર્યું છે એમ હું પણ પપ્પા સાથેનો મારો સંબંધ કાપી નાખું ?’

‘ના. એમ કરવાનીય જરૂર નથી. પણ કમ સે કમ, પપ્પાએ કર્યું છે એ અઘોર પાપ તેં પોતે નથી કર્યું – એટલું તો તું તારા મનને સમજાવી શકે ને ?’

‘હા, એ તો થાય... થઈ શકે પણ...’

‘ના, હવે ‘પણ’ નહીં ! તું બીજું કશું ભલે ન કરે – કરી શકે પણ આટલું ય સમજે તો તારી આ બધી પીડા – વેદનાથી તું છુટકારો પામે કે નહીં ?’

‘હા... પણ એમ કરવું શી રીતે ?’

‘એ સાવ સરળ છે... એ કરવાનું મને આમ પ્રોમિસ આપીને’ – કહેતાં ચિરાગે શ્વેતા તરફ હાથ લંબાવ્યો અને શ્વેતા એ હાથમાં પોતાનો હાથ મૂકે – એની રાહ જોતો રહ્યો. એની સામે જોઈ, આંખ શું આંખ મેળવી, હળવે રહીને શ્વેતાએ ચિરાગના હાથમાં હાથ મૂક્યો અને વળતો એણે ઊંડો શ્વાસ લીધો.

‘બસ શ્વેતુ, આજે હું રાજી રાજી છું ! કેટલા દિવસથી, તને આ વાત કરવી હતી પણ મનોમન તૈયાર થાઉં, કાર સ્ટાર્ટ કરું ને પાછું થાય કે ના, હજુ તું આવી કશી વાત સાંભળવા કદાચ તૈયાર ન પણ હોય !’

‘પણ તું તો બીજી વાત પણ કરતો હતો ને !’

‘ના, આજે આટલું ઘણું. બીજી વાત પછી ક્યારેક. બેપાંચ દિવસ પછી પાછો આમ જ આવીશ.’

‘ના, તું જરા બેસ. મને સારું લાગે છે.’ – કહીને, પોતાના મનની વાત ચિરાગને કહેવી કે ન કહેવી – એની ગડમથલ સાથે એ ચિરાગ સામે જોઈ રહી.

‘કંઈક કહેવું છે ને કહી શકાતું નથી – ખરું ને ?’

‘તને કેમ ખબર પડી ગઈ ?’

‘પાંચ-સાત દિવસથી આવી જ અવઢવ મારા મનમાં ચાલતી હતી ને એટલે !’

‘તો કહી દઉં ?’

‘પાછો પ્રશ્ન પૂછવાનો ?’

શ્વેતા હસી પડી અને કહ્યું : ‘તું પપ્પાની આ નબળાઈને ભૂલી જવાની – એમ કહે છે ને પણ મારા મનમાં નિરંતર ચાલતી ઘડભાંજમાં એક વાર તો મૈય પપ્પાના પક્ષમાં બેસી જઈને ખુદ મારી સામે મોરચો માંડીને દલીલ કરી હતી કે આ ચકલાં-પારેવાં ક્યાં એકપત્નીવ્રત પાળે છે ?’

મલકતાં મલકતાં ચિરાગે કહ્યું : ‘ઓફ કોર્સ, તારી દલીલ મજાની છે પણ આપણે, આપણાં આ સમાજ અને સંસ્કૃતિનાં રૂપાળાં કવચ-કુંડળ એવાં તો ચપોચપ પહેરી બેઠાં છીએ કે તેની સામે આવું કશું સમાધાન ટકવાનું નથી પણ તે વાત કાઢી જ છે તો... કદાચ તને ન ગમે એવો પ્રશ્ન પૂછું ?’

‘તે પૂછ ને !’

‘શ્વેતા, અહીં આ બાગમાં, આપણને બહુ ગમે છે એવા આ ઘટાદાર ગરમાળાના છાંયે બેસીને કરેલી અપાર ગુફ્તેગો વેળા, મનમાં શું ક્યારેય એવી પળ નથી આવી કે આ ચોપાસની દુનિયાને ભૂલી જઈને, તું મને વળગી પડીને ચૂમ્યા જ કરે... બસ, ચૂમ્યા જ કરે !’

‘ક્યારેક... એમ તો... એમ...તો...’

‘થાય જ ! અને હું તો એવો બડભાગી છું કે આવું અવારનવાર થયું જ હશે.’

‘પણ...’

‘હા, આ ‘પણ’ પછીની તારી વાત સાચી છે – તને મન તો થયું પણ તે એમ થવા તો ન દીધું ને ? પણ ડિયર શ્વેતુ, મને અપાર ચાહતા એવા તારા મન-હૃદયે એ પળને ભરપૂર માણી તો લીધી જ હતી ને ? ખોટું ન બોલતી, મારી વાતની સાક્ષી અત્યારે તારી આંખો જ પૂરે છે !’

‘એ તો ખરું પણ...’

હવે પણ અને બાજ કશું નહીં ! ચલ, મારા સવાલનો જવાબ દે – તું જેને પાપ કહે

છે એ શું માત્ર કંઈ દેહ કહેતાં આ હાથપગ અને હોઠ જીભથી જ થોડું થાય છે ? એ તો બાપડાં વાણોતર છે, એને પ્રેરે છે કોણ ? આપણા મન-મહારાજ સ્તો ! અને પેલું ધર્મવાક્ય : કુવિચારને તમારા મનમાં પ્રવેશવા ન દેશો. નહીંતર એ તમારા મનને મેલું કરી મૂકશે ! – કંઈ તારામારા દેહશરીરને થોડું લાગુ પડે છે ?’

‘તારી વાત થોડી થોડી સમજાય તો છે પણ...’

કશો વાંધો નહીં, જોકે એક રિક્વેસ્ટ કરું ? રાતે સૂતી વખતે મનને મોકળું મૂકીને આ બધી વાતો... પેલાં ચકલાં-પારેવાંની પણ... ફરી મમળાવજે અને એમ કરતાં થોડોકેય હાશકારો થાય તો મને ફોન કરીશ ને ?’

v

ભૂલસુધાર

‘પરબ’ ઓક્ટોબર ૨૦૧૧માં પૃ. ૭૧ પર ‘હવા’ કાવ્યની આઠમી પંક્તિ – ‘આવતી પ્રેરતી મારા પાયને નાચવા’ના બદલે ‘આવી પ્રેરતી મારા પાયને નાચવા’ વાંચવા વિનંતી.

‘વાર્તા’ક્ષમ રચનાઓ | વિજય શાસ્ત્રી

પારિજાતક (વાર્તાસંગ્રહ) : લે. હેમાંગિની રાનડે, પ્રકાશક : પ્રફુલ્લ રાવલ, પ્રકાશનમંત્રી, ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ, આશ્રમમાર્ગ, અમદાવાદ ૩૮૦૦૦૮, પહેલી આવૃત્તિ ૨૦૧૦, પૃ. ૧૯૯, કિં. રૂ. ૧૪૦/-]

શ્રીમતી હેમાંગિની રાનડે સવ્યસાયી લેખિકા છે. હિન્દીમાં લેખનપ્રારંભ કર્યા બાદ ગુજરાતીમાં તેમણે વાર્તાલેખન શરૂ કર્યું એટલું જ નહિ, એમની ‘ઉનાળો’ વાર્તાને પ્રતિષ્ઠિત ‘કથા’-એવોર્ડ પણ સાંપડ્યો. આ વાર્તાસંગ્રહમાં કુલ સોળ રચનાઓ છે જેમાંની મોટાભાગની ‘નવનીત-સમર્પણ’ અને ‘ગદ્યપર્વ’ જેવાં પ્રતિષ્ઠિત સામયિકોમાં પૂર્વપ્રકાશિત થઈ ચૂકી છે. સંગ્રહના પ્રકાશકીય નિવેદનમાં પારુલ કંદર્પ દેસાઈએ આપેલાં નિરીક્ષણો –

‘આ વાર્તાઓમાં નારીચેતનાનાં વિવિધ રૂપો આલેખ્યાં છે. સાથે બાળમન તેમજ આધેડ વયના મનુષ્યોનાં સંવેદનો નિરૂપતી વાર્તાઓ પણ મળે છે. વિષયવસ્તુની યોગ્ય માવજત, સૂક્ષ્મ નિરીક્ષણશક્તિ અને ભાષાની તાજગીને કારણે તેમની વાર્તાઓમાં રસ પડે છે.’ (‘પારિજાતક’ પૃ. ૩.) સાથે, વાર્તાઓમાંથી પસાર થયા બાદ કશા ખચકાટ વગર સંમત થવાય તેમ છે.

૧૯૪૭માં દેશ સ્વતંત્ર થયો તે સાથે જ તેના ભાગલા પડ્યા અને વિસ્થાપિત કુટુંબો સંપૂર્ણ વેરવિખેર થઈ ગયાં. જૂના સંસ્કારો સાચવીને ઉછરેલી પ્રજાનો નવ્ય સંસ્કારો સાથે મેળ પડ્યો નહીં. પરિણામે રાહત અને તેની દાદીમાનાં પાત્રોની જે ત્રિશંકુ સ્થિતિ થઈ તેનું આલેખન પૂરા અભિનિવેશથી થયું છે. અહીં એવી કરુણતા છે જેને કોઈ છોડો નથી અને છોડો નથી તેથી જ તે કરુણ-તર અને કરુણ-તમ બની રહે છે. લેખિકા આખી બદલાઈ ગયેલી સ્થિતિનો ચિતાર આલેખે છે ત્યારનો કાકુ અને ભાષાનો પ્રયોગ અકળાવનારી પરિસ્થિતિને તંતોતંત વ્યક્ત કરે છે –

‘પણ જમાના બદલાયા હતા, મૂલ્યો બદલાયાં હતાં, માન્યતાઓ પણ બદલાઈ ગઈ હતી. આ દેશમાં નવો દેશ છે, વિચારધારા નવીન છે. આદર્શ હવે વાસી થઈ ગયા છે. વિવિધતાનો યુગ છે. તમારે માટે, આદર્શનો ઢંઢેરો ફૂટવાવાળાઓ માટે અમારે ત્યાં જગ્યા નથી. માફ કરો બાઈ, તમે તમારે રસ્તે જાઓ, અમને ત્રાસ ન આપો.’ (‘પારિજાતક’ પૃ. ૧૫)

‘બેસ્ટ ફ્રેન્ડ’નાં બે બાળપાત્રોની બાળસહજ ગતિવિધિ સુઝા વાચકને ટૉલ્સ્ટૉયની ‘Little Girls Wiser Than Men’ વાર્તાનું સ્મરણ કરાવે એવી છે. ‘બિચારી’ની

ઉષા પોતાની બાળસખી શુભાના અકાળ વૈધવ્યના સમાચારથી વ્યથિત અને ચિંતિત બનીને જીવે છે પણ શુભા તો જાણે કશું જ ન થયું હોય એમ સુમંગલાબહેને યોજેલી પાર્ટીમાં જલસા કરે છે ! શુભાના વૈધવ્યથી શુભા પોતે દુઃખી નથી પણ તેની સખી ઉષા દુઃખી થતી રહે છે. આપણે જેને ખાતર વ્યથિત થતા હોઈએ એ જણ પોતાને ખાતર પણ વ્યથિત નથી હોતું એ વક્તા વિવિધ ઘટનાઓના સંદર્ભો યોજીને લેખિકાએ પ્રગટ કરી છે. આધુનિક માનવસંબંધોનું આનું રૂપ પણ છે ! ‘ઉનાળો’ કથા-એવોર્ડથી વિભૂષિત રચના અનેકકેન્દ્રી હોવા છતાં બધાં કેન્દ્રોનું એકત્રીકરણ કથાનાયકના પાત્રમાં થાય છે. બીમાર બાપુજી, દોરીથી બાંધી રાખેલું અબોધ બાળક, લલચાવતી કાકી આ બધાંથી આવૃત્ત કથાનાયકની ત્રિજ્યાઓ એકથી વધુ સ્થળે પ્રસરી છે. અંતે બાળકનું અકસ્માતમાં મરણ થાય છે ત્યારે ‘પાતળા સળિયા જેવા હાથની ઉઘાડી હથેળી કશીક યાચના કરતી પડી છે. આજુબાજુ ગરમ ડામર પર ચમકતા, લાલ ચણોઠી જેવા લોહીના છાંટા’ (પૃ. ૩૫.) આખું વર્ણન એકબે લક્ષરકામાત્રથી જે એક કદર્થ ચિત્ર રચે છે તેમાં ચોક્કસ વીગતોની પસંદગીથી વર્ણનને સશક્ત બનાવવાની હેમાંગિનીબહેનની શક્તિની પ્રતીતિ થાય છે. વર્ણનોનો પણ એક રસ હોય છે.

બાળમાનસના પ્રવર્તનને વિષય બનાવતી એક રચના ‘બેસ્ટ ફ્રેન્ડ’ છે તો બીજી ‘જુદાઈની ક્ષણ’ છે. મોટેરાંઓ વ્યવહારવ્યસ્ત મને-કમને રહે છે ત્યારે બાળક હિજરાય છે. ‘હત્યા’ની કદરૂપી નાયિકાના બહાર તો શત્રુઓ છે જ પણ છેવટે એ પોતાની પરમ સખીની હત્યા કરે છે એ આખું નિરૂપણ પરાવાસ્તવના માધ્યમથી સ્વપીડનની વાતને તાકે છે. લગભગ બત્રીસ પૃષ્ઠોમાં વિસ્તરેલી ‘પાશ’ લાંબી ટૂંકી વાર્તા છે. વસુંધરાના આયખાની વિવિધ કડીઓ તેમાં વિવિધ પાત્રો સાથે સંકળાયેલી છે. વસુંધરાના જીવનમાં તેના સ્ત્રીત્વને કોરી ખાય એવું ઘણું ઘણું બની ગયું છે. છેવટે એના સુખદુઃખના સાથી અને સાક્ષી એવા થાંભલાને, નવા મકાન માટે ઉન્મૂલ કરી દેવાનો છે. આ થાંભલાના ઉન્મૂલન સાથે વસુંધરાનો સમસ્ત ભૂતકાળ ગૂંથાયેલો છે. ભૂતકાળને હાંકી કાઢવો દુષ્કર છે એનો સંકેત હોય તેમ થાંભલો બહુ મુશ્કેલીએ નીકળી આવે છે ત્યારે વસુંધરા પોતાને અને અન્યોને નવો સંદેશ આપતી હોય તેમ અનિલને ત્યાં થયેલા પુત્રજન્મની ઉજવણી અર્થે કંસાર રાંધવા બેસે છે એ વિશે લેખિકા નોંધે છે : ‘ના, પાછા વળીને એ હવે નહિ જુવે. ભૂતકાળ પાછો નથી આવતો. હવે તો આગળ જવાનું છે. આગળ જીવન છે ને ?’ (પૃ. ૮૬-૮૭) ‘પારિજાતક’ની અમ્મા પણ સ્વખભંગ પામેલી સ્ત્રી છે. પતિને ફક્ત તેના શરીરમાં જ રસ છે જ્યારે તે પુત્રીને આપવીતી સંભળાવે છે ત્યારે પુત્રી પણ ‘પાશ’ની વસુંધરાની જેમ ભૂતકાળને પાછળ મૂકી ‘વીતેલા જીવનનું કશુંયે લું લેવા નો’તી માગતી’ (પૃ. ૧૦૬)નો સંકલ્પ કરી આગળ વધે છે. ‘પારિજાતક’ વાર્તા પછી તરતના કમે આવતી ‘શરીર’ વાર્તામાં પણ એક પાત્ર ‘પારિજાતક’ની અમ્માની જેમ શ્વસુરગૃહે ફક્ત શરીરની આવશ્યકતા રખાતી હોઈ ‘એ લોકોએ મને એક શરીર બનાવી દીધી છે’ (પૃ. ૧૧૮)ની ફક્ત અને ફક્ત સ્ત્રીની જ હોઈ શકે એવી પીડાથી વ્યથિત છે.

સૌથી વધુ અપીલ ધરાવતી (મારે માટે) વાર્તા તો છે 'શરૂઆત.' દીકરાને ઘેર શહેરી વ્યવસ્થામાં અનુકૂલન સાધી ન શકતા વૃદ્ધ દવેજીના મનમાં થોડી (ઘણી) કડવાશ પ્રવેશી ગઈ છે પણ અનાયાસે અને સહજતાથી જ કેટલીક ઘટનાઓ અને કેટલાંક પાત્રો સાથે તેઓ સંકળાય છે કે જેથી તેમનું માનસપરિવર્તન થાય છે. અંગ્રેજીમાં જેને Initiation Story તરીકે ઓળખવામાં આવે છે એવી આ રચના ખરે જ હૃદયસ્પર્શી તેના સહજતાભર્યા આલેખનથી બની છે. 'ગર્વ'ના શંકરલાલ પોતે જ, ત્યજાયેલા બાળકના બાપ છે એવો અવૈધ સંબંધનો સંકેત વાર્તાક્ષમ બન્યો છે તો 'અણસાર'ની વિની ભર્યાભાદર્યા પરિવારમાં એકલતા અનુભવે છે પણ નવજાત શિશુમાં પોતાનો (ને પરિવારના અન્ય સભ્યોનો પણ) અણસાર જોતાં 'આ નાનકડા જીવે બધાંને બાંધી રાખ્યાં છે, એક અદૃશ્ય દોર વડે...' (પૃ. ૧૭૨)ની સુખદ અનુભૂતિમાં સરી પડે છે. 'મુલાકાત' એક 'વિરલ પળ'ના ચૂકી જવાની વાતો છે. અંતરની ઝંખનાને નકારી કાઢવાથી ચૂકી જવાતી એક, ફક્ત એક પળનો ઓછાપો સમગ્ર જીવન પર પડતો રહે છે. 'લગ્ન પછીના શુષ્ક પર્વ' (પૃ. ૧૮૦)ને વેઠી રહેલી નાયિકા વિગતકાલીન પ્રેમી નરેન્દ્રનાં સ્મરણોમાં ખોવાઈ જાય છે તે જ ક્ષણોમાં તેની સાહેલીના ફોનથી સમાચાર મળે છે કે નરેન્દ્ર બે વરસ પહેલાં મૃત્યુ પામ્યો છે.' રચના જીવનના કેટલાક મર્મો ઉપસાવવા સાથે વાર્તાક્ષમ પણ બની છે. આ પ્રકારનું આકસ્મિક ઘટનાઓનું નિરૂપણ ઉન્નતભૂ ભાવકવિવેચકને કદાચ ભડકાવે પણ 'વાર્તા' માટે જરૂરી છે.

સત્યની મુખોમુખ : એક આસ્વાદ્ય ગદ્ય કાવ્યગ્રંથ | ગોવિંદભાઈ રાવલ

આ વાત છે એક વિશ્વમાનવીની. એનું નામ - નહીં - તખલ્લુસ - પાબ્લો નેરુદા. એ હતો - કવિ. નહીં; વિશ્વકવિ. વિશ્વમાનવ - વિશ્વકવિ. અહીં સહેજે સ્મરણ થાય આપણા ગાંધીગીરાના મૂર્ધન્ય વિશ્વકવિ શ્રી ઉમાશંકર જોશીનું. એમની પેલી પ્રસિદ્ધ કાવ્યકંડિકાનું -

વ્યક્તિ મટીને બનું વિશ્વમાનવી,

માથે ધરું ધૂળ વસુંધરાની.

આપણી ગુજરાતી ભાષાના વિશ્વકોશના પચીસ-પચીસ ગ્રંથોના સ્પષ્ટ-બ્રહ્મ-આદરણીય વયોવૃદ્ધ વડીલ શ્રી ધીરુભાઈ ઠાકરે એમની ૮૨ વર્ષની વયે આપણને આ પાબ્લો નેરુદાના ગ્રંથમણિનો અનુવાદ 'સત્યની મુખોમુખ' આપી, પાબ્લોના જીવનનું જે આંતર-બાહ્ય દર્શન કરાવ્યું છે તે અદ્ભુત છે.

મુ. શ્રી ધીરુભાઈએ કરેલો આ અનુવાદ એ અનુવાદકળાનો ઉત્તમ નમૂનો છે. નેરુદાનું આ ગદ્યકાવ્યઝરણું અનુવાદને કારણે ક્યાંય ખંડિત થતું નથી. ગુજરાતી ભાષામાં પણ કેટલી ધીંગી બલિષ્ઠતા છે, અભિવ્યક્તિની ક્ષમતા છે ! તેનો આ એક સુંદર નમૂનો છે. આવું અમૂલ્ય નજરાણું આપણને ગુજરાતી બાનીમાં આપવા બદલ આપણે સૌ

સાહિત્યરસિકો મુ. શ્રી ધીરુભાઈના આભારી છીએ.

એક કવિની કલમે લખાયેલી આ ગદ્યકાવ્યકૃતિ છે. પછી ભલે એમાં એના જીવનના સ્થૂળ પ્રસંગો હોય કે એને પ્રિય પ્રકૃતિતત્ત્વો - આકાશ, વૃક્ષો, વનસ્પતિ, પુષ્પો, પર્તંગિયાં, પશુ, ધરતી, રણ, હીમ-પ્રપાત વગેરેનું વર્ણન હોય કે એના સંપર્કમાં આવેલ આમઆદમીથી લઈ, કવિઓ અને મહાન નેતાઓ હોય એ બધાંનાં વર્ણન ગદ્યકાવ્યતત્ત્વના માધુર્યથી છલાં-છલાં નીતરતાં નીર જેવાં આસ્વાદ્ય બની રહ્યાં છે.

વળી આ સ્મરણયાત્રામાં કવિની પારદર્શી સરળતા સતત નીરખવા મળે છે. તેથી આ પાશ્ચાત્ય સમાજના કવિના જીવનમાં આવેલી સુંદરીઓ અને વિવિધ પ્રકારના શરાબોની તથા માંસાહારી ભોજનની તેણે માણેલી મહેફિલોનું તેણે ખુલ્લુંખુલ્લા વર્ણન કર્યું છે. જે આપણા ભારતીય માનસને કદાચ અતિશય શૃંગારિક અને અશ્લીલ પણ લાગે. પણ કવિએ તો કોઈની કશીયે તમા રાખ્યા વિના એ જેવો છે તેવો પોતાને આંતર-બાહ્ય દિગંબર રૂપે યથા-તથ નિરૂપ્યો છે. સામાન્ય રીતે આપણને સામ્યવાદ અને તેનો લોહી નીતરતો લાલચોળ ચહેરો ઘણો બિહામણો લાગે, પણ આ સામ્યવાદી લાલ કોમરેડ બિરાદર એ બધામાં તદ્દન નોખી ભાત પાડતો આપમને જોવા મળે છે. આવા પંકમાં પણ પંકજ-કમળનું શતદલ સહસ્ર પાંખડીએ સુગંધ વેરતું પાબ્લો રૂપે આપણને મળી આવે છે.

પાબ્લોનાં ઊજળાં પાસાં તો પાર વિનાનાં છે. પણ આખરે તો એ પણ માનવી જ હતોને એટલે માનવસહજ કેટલીક નબળાઈઓ એમનામાં પણ હતી.

આપણને ભારતવાસીઓને દુઃખકર એવાં એનાં વિધાનોમાં ગાંધીજી વિષેનું એનું વિધાન આપણને કંઈ એવું છે. ૧૯૨૯ની કલકત્તાની ઈન્ડિયન નેશનલ કોંગ્રેસમાં એણે હાજરી આપેલી ત્યારે એ લખે છે : 'ગાંધી : **લુચ્યા શિયાળની તીક્ષ્ણ દષ્ટિ : વ્યવહારુ માણસ.** અમારા જૂના ક્રિયોલ નેતાઓની કથાનો રાજનીતિજ્ઞ. કુશાગ્ર બુદ્ધિ, ખંતીલો, યુક્તિબાજ જનમેદનીનો અવિરત પ્રવાહ તેના શ્વેત ઉત્તરીયનો સ્પર્શ કરતા જઈ ભક્તિપૂર્વક - 'ગાંધીજી-ગાંધીજી' બોલે છે. તે તેની સામે બે હાથ જોડી સ્મિત સહિત ચશમાં કાઢ્યા વિના જોઈ રહે છે. તેને સંદેશો મળે છે. તે વાંચે છે. તારના જવાબ આપે છે. બધું કશા આયાસ વગર એવો સંત છે જે કદી થાકતો નથી. નહેરુ : તેમની કાન્તિનો બુદ્ધિશાળી વાહક.'

પણ નહેરુનો પણ તેમને કડવો અનુભવ થાય છે. આમાં ગમે તેવું કેટલુંક છે પણ આપણને આપણા રાષ્ટ્રપિતા વિષે તેણે કરેલું બાલિશ નિરીક્ષણ - 'ગાંધી : લુચ્યા શિયાળની તીક્ષ્ણ દષ્ટિ.' આપણા બાપુ માટે તીક્ષ્ણ દષ્ટિપ્રયોગ તો ગમે પણ ભલા પાબ્લો તને એમની તીક્ષ્ણ દષ્ટિને વર્ણવવા માટે લુચ્યા શિયાળની જ ઉપમા જડી ? વળી આ સામ્યવાદી બિરાદરને એમની હિંસક રસમ. ગુપ્તતા અને ખૂનના દાવપેચવાળી રીત કરતાં તદ્દન જ જુદી ખુલ્લી, અહિંસક સત્યાગ્રહની નવતર કાન્તિની ગાંધીની રીતનો અભ્યાસ કરવાની કેમ ઇતેજારી નહીં થઈ હોય ? સંભવ છે કે ત્યારે આ યુવાન બિરાદરને તેની

સામ્યવાદી રસમમાં માનવત્વનું જે હનન થઈ રહ્યું છે તેની પ્રતીતિ નહીં થઈ હોય. ભારતમાં ગાંધી પ્રત્યેના એના પ્રતિભાવ માટે આપણે એની જરૂર ટીકા કરીએ પણ સ્વતંત્ર ભારતના લોકલાડીલા પહેલા વડાપ્રધાન નહેરુની અફસરશાહીએ તો એને હેરાન-પરેશાન કરવામાં કાંઈ બાકી નહોતું રાખ્યું. એ તો ઠીક પણ ખુદ નહેરુએ પણ તેને તદ્દન ઠંડો પ્રતિભાવ આપ્યો એ કેવું ? એથી આ કવિહૃદયને ભારે ઠેસ પહોંચી હતી અને તેમ છતાં દરિયાવ દિલના આ માનવીએ રશિયન શાંતિ પુરસ્કારના સભ્ય તરીકે નહેરુના નામ માટે વિરોધ તો ન કર્યો પણ સસ્મિત સંમતિ આપી. અહીં આપણને પાલ્લોના ઉજ્જવળ ચરિત્રનું પાવનકારી દર્શન થાય છે.

ભરયુવાનીમાં વિવિધ દેશોમાં ચીલીના એલચી તરીકે કામગીરી બજાવતાં-બજાવતાં એ દેશના લોકો અને પ્રકૃતિનાં ગીતો ગાવાનું કામ એણે કેવું કર્યું છે તે આ સ્મરણયાત્રામાં જોવા મળે છે. તો પ્રૌઢવયે દેશવટો ભોગવતાં-ભોગવતાં એણે બાકીના દેશોમાં કરેલી રઝળપાટ જોતાં એની શારીરિક ક્ષમતા અને લોખંડી મનોબળનાં પણ દર્શન થાય છે. જીવનભરની એની રઝળપાટ, એની જિંદગીએ એને ખૂબ ખૂબ શીખવ્યું છે. ખાસ તો એ કે તેનામાં નથી કોઈને માટે કડવાશ કે ધિક્કાર પ્રગટ્યાં. પણ એથી ઊલટું એનામાં ઉત્સાહ ને આશા જ ફુવારાની જેમ ફૂટતાં રહ્યાં છે. બસ ગાતો ને ગાતો જીવ્યો છે.

આ ભલા કવિ પાલ્લો તો એવી દુનિયામાં જીવવા માગતા હતા કે ‘જેમાં કોઈ-કોઈને નિષ્કાસિત ન કરે. પછી તે પાદરી હોય કે સામ્યવાદી. એને તો એવી દુનિયામાં જીવવું હતું કે જ્યાં લોકો માત્ર માનવ હોય.’ ન્યૂક્લિઅર બૉબના ગોળા વરસતા હોય એની વચ્ચે પણ આ આશાવાદી કવિને માનવીનું ઊજળું ભાવિ દેખાતું હતું. એનો રસ્તો તો ચિરંતન બંધુત્વ. સર્વવ્યાપી વિશાળ. અજરામર સત્તત્ત્વ અને સર્વલક્ષી પ્રેમ તરફનો હતો.

એને નોબલ પ્રાઈઝ મળ્યું ત્યારે તેણે જે વ્યાખ્યાન આપ્યું છે તે અદ્વિતીય છે. ‘તે કહે છે કે કવિતા લખવાનો કીમિયો મને પુસ્તકોમાંથી નથી મળ્યો. અરે સ્તબ્ધ કરી દેતા શબ્દોમાંથી પણ નથી મળ્યો. પણ પોતાની જાતને સમજાવી શકું એવા સૂત્ર રૂપે મને જે જિંદગી મળી છે તેમાંથી મળ્યો છે. મતલબ કે આ કવિની જાતને સમજવાની અંતર્મુખતા એ એની કવિતાનું અસલ ઝરણું હતું. એને કાવ્યના આવશ્યક ઘટકો ક્યાંથી મળતા ? તો એ કહે છે કે પૃથ્વી અને અંતરઆત્માના અવાજને અનુસરતો હતો. એ આ પૃથ્વી-ધરતી જેમાંથી એનો પિંડ બંધાયો હતો અને જેના પર એ ઊભો હતો એમાં એનાં મૂળિયાં જડાયેલાં હતાં. મતલબ કે આ પૃથ્વી ગ્રહને ચાહનાર તળ ધરતીનો એ પુત્ર હતો. વળી એ કેવળ આત્મશાંતિમાં રાચનારો એકલ વિહારી પણ નહોતો. પણ સમૂહભાવના અને સમન્વયનો પણ કવિ હતો. એ મિત્રોને કહે છે બધા રસ્તા એક જ લક્ષ્ય ભણી જાય છે. એ કહે છે કે નૃત્ય કે ગીત અરે શોકગીતમાં પણ માનવતત્ત્વ અને સમાન નિયતિની જાગૃતિ એને એના અંતરઆત્મામાંથી મળ્યા કરે છે. નેરુદા પર

જીવનભર સતત ભાત-ભાતના આક્ષેપો થયા જ કરતા ત્યારે આ કવિ કહે છે કે બચાવ કરવો એ કવિનું કામ જ નથી. કવિતા કરવાના કામને આ શ્રમજીવીઓનો હામી કવિ ‘રોજની બ્રેડ’ બનાવે તે ઉત્તમ કવિ : એની નિર્દેભ કામગીરી. આ કવિ કહે છે કે આ સાદી કે સંકુલ રચનામાંથી સમાજ બંધાય છે. પર્યાવરણમાં પલ્ટો આવે છે. બ્રેડ, સત્ય, શરાબ, સ્વપ્નાં, સંઘર્ષ... આ એક એવી સતત ચાલતી પ્રક્રિયા છે કે કવિ ઉપેક્ષા પામીને પણ બલિષ્ઠ વ્યાપકતા ભણી યાત્રા કરતો રહે છે. આમ આદમી-લોક એમનો સમુદાય જે યાતનાઓ વેઠી રહ્યો છે એને માટે એનો અંતરાત્મા કેવી ચીસ પાડે છે ? એ કહે છે – અંધકારને ખીલવા દેવો હોય. લખીને વાંચી શકતા નથી એવા લાખો માણસો, જેમના વિના તેમને માટે માનવ બનવું અશક્ય છે તે ગૌરવથી રહી શકે તેને માટે આપણને ચિંતા થતી હોય તો આ સિવાય બીજો રસ્તો નથી. સદીઓથી હડધૂતનો બોજો ઢસડતી પ્રજાની દૂષિત જિંદગી અમને વારસામાં મળી છે. સ્વર્ગસમ સુખ માણતી આ પ્રજાને સંસ્થાનવાદના યુગમાં લૂંટીને મૂંગી કરી દીધી છે.

આથી નેરુદાનાં કાવ્યો દેશ-પરદેશના મોટા-મોટા કવિઓને તો ગમે પણ ચાલીની કોપરની ખીણોમાં છેક અતળ તળિયે મૃત્યુના મુખમાં ઊતરી ખોદતા મજૂરોને પણ કેવું બળ આપતાં તેનો એક હૃદયસ્પર્શી પ્રસંગ આ સ્મરણોમાં નિરૂપાયેલો છે.

એક કામદાર જે કોપરની ઊંડી ખીણમાં ખોદતો હતો તેને સંદેશો મળ્યો કે નેરુદા આવ્યો છે એટલે તુરત દોરડે ઝટપટ ચડી ઉપર આવ્યો ને તેણે તેના મેલો-મટિયાળ, ખરબચડો હાથ નેરુદા સાથે મેળવી તેની આંખમાં આંખ પરોવી. તેને જોવાના આનંદમાં અશ્રુ વહાવતો કહે છે –

‘મારા વહાલા નેરુદા, આ ઊંડી ખાણમાં જ્યાં ઓક્સિજન મેળવવાનાં પણ સાંસાં પડે છે ત્યાં હું તારાં ગીતો ગાઈને તને સ્મરતો-સ્મરતો શ્વસું છું. સલામ-સલામ.’ નેરુદા ! વાહ-વાહ પાલ્લો, તું કેવો કવિ છે, વિશ્વજનીન કવિ કે તું ખાણિયા, ખેડૂતો, શ્રીમંતો, સરમુખત્યારોને અને સ્ત્રીઓ – સૌની હૃદયતંત્રીને એકસરખી રીતે ઝણઝણાવી મૂકે છે ? સ્તબ્ધ થઈ જવાય એવી આ વાત નથી શું ?

સંઘર્ષ અને આશા આ બે મૂળભૂત માર્ગદર્શક ગ્રહો. પણ એકલો સંઘર્ષ કે એકલી આશા નકામી. નેરુદા ગૌરવપૂર્વક કહે છે કે એને વ્યક્તિપૂજા પસંદ નથી. છેલ્લે કહે છે કે મેં માણસમાં વિશ્વાસ મૂક્યો છે. મેં કદી આશા ગુમાવી નથી. રિમ્બોની પંક્તિ ઉદ્ધૃત કરી કહે છે –

‘બળબળતી ધીરજથી જ આપણે પ્રકાશ, ન્યાય અને ગૌરવ અર્પનાર મનોહર નગરીને જીતી શકીશું.’

આ ગીત ગાતો કવિ કહે છે ‘ત્યારે ગીત ગવાયું વ્યર્થ નહીં હોય.’ ભલા નિયતિ પણ કેવી છે ? આવા આ માનવતાના મેરુદંડ સમા ચીલીના વિશ્વકવિના જીવનનો અંત પણ કેવો કરુણ આવ્યો ? એના દેશના લોકશાસન માટે એ લડતો હતો ત્યારે તેની સામે લશ્કરે બળવો કરી સત્તા કબજે કરી અને પાલ્લોના ઘર પર બૉબગોળા વરસાવ્યા.

લશ્કરના વિરોધ વચ્ચે પણ એની સ્મશાનયાત્રામાં આખું ચીલી ઊમટી પડ્યું અને એની કબર પર એનું જ રચેલું કબ્રકાવ્ય – શોકગીત મુકાયું. જેની અંતિમ પંક્તિમાં જાણે કે એના જીવનનું સમસ્ત સંવિત્ સમાઈ ગયું છે.

ઉદ્ગારો :

‘મને સત્યની મુખોમુખ છોડી દો’

વિશેષ અર્થઘટનની જરૂર નથી.

વિશેષ કશું કહેવું નથી.

આમાં બધું આવી જાય છે.

જંગલના દરવાજા બંધ હતા.

પત્રપર્ણને ખોલતો સૂર્ય આસપાસ ફરે છે.

શ્વેત ફળ જેવો ચંદ્ર દેખાય છે.

માણસ નિયતિને વશ થાય છે.

બિરાદર, તારી વાત સાચી. માટે જ અમારી ભાષામાં કહેવાય છે કે

કાલાય તસ્મૈ નમઃ ।

r

અહેવાલ સોમનાથમાં યોજાયેલા નરસિંહ મહેતા એવોર્ડ અને મનોજપર્વના સાહિત્યિક ઉપક્રમો

નીતિન વડગામા

મોરારિબાપુની પ્રેરણાથી સ્થપાયેલા આદ્યકવિ નરસિંહ મહેતા સાહિત્યનિધિ દ્વારા ગુજરાતી ભાષાના વિદ્યમાન કવિને એમના કાવ્યસર્જનને અનુલક્ષીને પ્રતિષ્ઠિત એવો નરસિંહ મહેતા એવોર્ડ અર્પણ કરવામાં આવે છે. ઈ. સ. ૧૯૮૯થી પ્રતિવર્ષ શરદ પૂનમની સંધ્યાએ અપાતો આ એવોર્ડ આ વર્ષે કવિ શ્રી ભાનુપ્રસાદ પંડ્યાને તા. ૧૧-૧૦-૨૦૧૧ના રોજ એનાયત કરવામાં આવ્યો.

ભાનુપ્રસાદ પંડ્યા ગુજરાતી સાહિત્યક્ષેત્રે એક પ્રશિષ્ટ કવિ અને સન્નિષ્ઠ વિવેચક તરીકે જાણીતા છે. ‘અડોઅડ’ (૧૯૭૨) એમનો પ્રથમ કાવ્યસંગ્રહ. ત્યાર બાદ આ કવિની કાવ્યયાત્રા સાતત્યપૂર્ણ રીતે આગળ વધતી રહી છે અને એની ફલશ્રુતિ રૂપે એમની પાસેથી ‘ઓતપ્રોત’, ‘શબ્દે કોર્યા શિલ્પ’ તથા ‘ક્ષણ સમીપે, ક્ષણ દૂર’ જેવા કાવ્યસંગ્રહો સાંપડ્યા છે તેમજ એમના સ્વાધ્યાયના સુફળ રૂપે ‘પ્રત્યુદ્ગાર’, ‘ઇતરોદ્ગાર’, ‘અનુસ્પંદ’, ‘અનુસંવિદ્’, ‘અનુચર્વણા’, ‘સોનેટ : શિલ્પ અને સર્જન’, ‘સમાલોક’, ‘મનોવૈજ્ઞાનિક નવલકથા’ જેવા વિવેચનગ્રંથો પણ મળ્યા છે. એમનાં આ સર્જનાત્મક અને વિવેચનાત્મક પુસ્તકોમાંથી એક ઊર્મિકવિ અને અભ્યાસી વિવેચક તરીકેની એમની છબિ ઊપસી આવે છે.

કવિ શ્રી ભાનુપ્રસાદ પંડ્યા સાડા ચાર દાયકાથી કાવ્યસર્જન કરી રહ્યા છે. ગીત, સોનેટ, ગઝલ અને અછાંદસ ક્ષેત્રે એમની કલમ ચાલતી રહી છે પરંતુ ગીતકવિ અને સોનેટસર્જક તરીકે તેઓ વિશેષ પ્રતિષ્ઠા પામ્યા છે. ‘દુનિયા અમારી’ એમનું પ્રથિતયશ ગીત છે. પ્રજ્ઞાયક્ષુની વેદના-સંવેદનાને નિમિત્તે અહીં, કવિના આશાવાદી અભિગમને કાવ્યાત્મક અભિવ્યક્તિ સાંપડી છે. આ ઉપરાંત ‘લીલો પુરાવો’, ‘ગાગરનાં નીર’, ‘તારો અવાજ’ વગેરે પણ કવિનાં આસ્વાદ્ય ગીતો છે.

ગીત ઉપરાંત સોનેટના કાવ્યસ્વરૂપમાં પણ ભાનુપ્રસાદ પંડ્યાનું નોંધપાત્ર અર્પણ રહ્યું છે. આપણે ત્યાં ઉશનસ્ – જ્યન્ત પાઠક પછી સોનેટના ક્ષેત્રમાં જે કેટલીક કલમો સતત પ્રવૃત્ત રહી એમાં ભાનુપ્રસાદ પંડ્યાની નોંધ લેવી પડે તેમ છે. ‘સીમાડે’, ‘ઊપડી ડમણી’, ‘કવિની હથેળી’, ‘મીઠાનું નગર’, ‘ટીબો’ વગેરે સોનેટ ગુજરાતી સોનેટ-કવિતાનું મૂલ્યવાન ઉમેરણ બની રહે તેવાં છે. એમની સોનેટ-રચનાઓમાં સોનેટમાં અપેક્ષિત અર્થઘનતા અને વિચારપ્રધાનતા છે, તો સાથોસાથ પ્રણયની મુગ્ધતા અને પ્રકૃતિની મનોહારિતાનું આલેખન પણ છે. બહુધા એમની કવિતા જાનપદી પરિવેશને પ્રગટાવે છે પરંતુ તેમ છતાં કેટલીક કવિતાઓમાં નગરસંવેદન પણ શબ્દસ્થ થયું છે.

નરસિંહ મહેતા એવોર્ડ અર્પણના કાર્યક્રમમાં આરંભે દીપપ્રાગટ્ય બાદ શ્રી જન્મેજય વૈદ્યએ નરસિંહ મહેતા અને ભાનુપ્રસાદ પંડ્યાની એક એક રચનાનું ગાન કર્યું હતું. ટ્રસ્ટના કાર્યાધ્યક્ષશ્રી હર્ષદ ચંદ્રારાણાએ સૌનું સ્વાગત કરીને ભૂમિકા રજૂ કરી હતી. શ્રી લાભશંકર પુરોહિતે ૬૦-૭૦ના દાયકાની ગુજરાતી કવિતાના પરિપ્રેક્ષ્યમાં ભાનુપ્રસાદ પંડ્યાની કવિતાનો પરિચય આપ્યો હતો. નરસિંહ મહેતા સાહિત્યનિધિના અધ્યક્ષ શ્રી રઘુવીર ચૌધરીએ એવોર્ડ અર્પણ માટે બાપુને વિનંતી કરી હતી અને પ્રાસંગિક વક્તવ્ય આપતાં જણાવ્યું હતું કે, મોરારિબાપુની સાહિત્યપ્રીતિ સર્વવિદિત છે.

મોરારિબાપુ તેમજ નરસિંહ મહેતા સાહિત્યનિધિના ટ્રસ્ટીશ્રીઓની ઉપસ્થિતિમાં નરસિંહ મહેતાની ધાતુની પ્રતિમા, શાલ તથા એક લાખ એકાવન હજારનો ચેક અર્પણ કરીને ભાનુપ્રસાદ પંડ્યાનું અભિવાદન કરવામાં આવ્યું હતું. કાર્યક્રમનું સંચાલન શ્રી ઈશ્વર પરમારે કર્યું હતું.

એવોર્ડ અર્પણના ગરિમાપૂર્ણ અવસરે મોરારિબાપુએ એમના ઉદ્ભોધનમાં જણાવ્યું હતું કે, જેમણે સર્જનને સાધના માની છે એવા કવિઓની વંદનાના કાર્યક્રમમાં ઉપસ્થિત રહેવાનું મને ગમે છે કેમ કે મારા માટે એ બધા સત્સંગના પ્રસંગો છે. કલ્પન, કલા, કરુણા અને કૃષ્ણ એ કવિનાં ચતુર્મુખ છે એમ કહીને બાપુએ આગવા અર્થઘટન સાથે કવિના ચાર ચહેરા ચીંધી બતાવ્યા હતા અને ઉમેર્યું હતું કે મારે કવિનાં લક્ષણો નથી કહેવા પરંતુ મારી તલગાજરડી આંખે કવિમાં શું જોયું છે એ કહેવું છે.

નરસિંહ મહેતા સાહિત્યનિધિના આદ્ય અધ્યક્ષ સર્જક મનોજ ખંડેરિયાની સ્મૃતિમાં છેલ્લાં પાંચેક વર્ષથી 'મનોજ પર્વ'ની પણ ઉજવણી કરવામાં આવે છે. એ શૃંખલામાં આ વર્ષે તા. ૧૦-૧૦-૨૦૧૧ના રોજ સોમનાથ ખાતે જ પાંચમું મનોજપર્વ પણ ઊજવવામાં આવ્યું. 'છંદોલય'ના વિશેષ સંદર્ભમાં યોજાયેલા મનોજપર્વમાં સર્વશ્રી ચંદ્રકાન્ત શેઠ અને હરિકૃષ્ણ પાઠકે કાવ્યમાં છંદોલયની ઉપકારકતા વિશે કેટલીક વાતો કરી હતી, શ્રી રાજેન્દ્ર પટેલે પોતાની છાંદસ કૃતિ રજૂ કરી હતી, શ્રી હરિશ્ચન્દ્ર જોશીએ કલાપીની જાણીતી રચના 'ગ્રામમાતા'નું તેમજ સંસ્કૃત શ્લોકો અને 'રામચરિત માનસ'ની ચોપાઈઓનું ભાવવાહી પઠન કર્યું હતું. શ્રી રઘુવીર ચૌધરીએ સંચાલન સંભાળ્યું હતું.

'મનોજપર્વ'ના બીજા તબક્કામાં સર્વશ્રી રાજેન્દ્ર શુક્લ, ભાનુપ્રસાદ પંડ્યા, ચંદ્રકાન્ત શેઠ, દેવેન્દ્ર દવે અને મનોહર ત્રિવેદીએ છંદોલયની લીલા પ્રગટાવતી પોતાની રચનાઓ રજૂ કરી હતી. કાવ્યપાઠના આ તબક્કામાં અન્ય કવિઓની કેટલીક રચનાઓ પણ પ્રસ્તુત થઈ હતી. આ પ્રસંગે શ્રી દલપત પઢિયારે પોતાની રચનાનું ગાન કર્યું હતું, ભારતીબહેન વ્યાસે પણ સાંગીતિક પ્રસ્તુતિ કરી હતી તથા જન્મેજય વૈદ્યએ મનોજ ખંડેરિયાની એક ગઝલનું ગાન કર્યું હતું. સંચાલન નીતિન વડગામાએ કર્યું હતું.

નરસિંહ મહેતા સાહિત્યનિધિ, ચિમનભાઈ વાઘેલા તથા પૂર્ણિમાબહેન ખંડેરિયાના સહયોગથી નરસિંહ મહેતા એવોર્ડ સમારોહ અને મનોજપર્વના આ સાહિત્યિક ઉપક્રમો સારી રીતે સંપન્ન થયા હતા.

પરિષદ-પાથેય

સંકલન : રાજેન્દ્ર પટેલ

હમણાં એક અદ્ભુત અનુભવ થયો. છારાનગરના બુધન થિયેટરના પુસ્તકાલયમાં તા. ૯-૧૦-૧૧ને રવિવારના રોજ એક સર્જક-મિલન યોજવામાં આવ્યું. ત્યાંના સ્થાનિક અને પરિષદ તરફથી ગયેલા સર્જકોએ પોતાની કૃતિનું પઠન કર્યું. પછી શારીરિક રીતે અશક્ત એવા કલાકારોની ખબરઅંતર પૂછવા એમના ઘેર ગયા. છારાનગરના નાના નાના ઘર વટાવતાં ગલીકૂચીમાંથી જ્યારે પસાર થતાં હતાં ત્યારે એક વેદના અમારી અંદર ફરી વળી. ત્યાંની પંચાયતના વડા એડવોકેટ વિલાસભાઈને મળવા ગયા. એ પથારીવશ હતા એમના એક વિશિષ્ટ કામ વિશે જાણ્યું ત્યારે અમે રોમાંચિત થઈ ઊઠ્યા. તે એમના સમાજના જુદા જુદા કૌટુંબિક ઝઘડાનો ન્યાય વાર્તાઓ કહીને તોલે છે. કથાકથન દ્વારા થતી આ પારંપરિક ન્યાયપદ્ધતિમાં મૌખિક પરંપરાનો આ સાહિત્યિક ઉપયોગ જોઈ રોમાંચિત થઈ જવાયું. જિવાતા જીવનમાં સાહિત્યનો સહજ ઉપયોગ, એક સૂક્ષ્મ અનેરું જીવનઘડતર બનતું હોય છે ત્યારે સાહિત્યનો 'સમાજઅભિમુખતાનો' નવો જ અર્થ ઉઘાડ જોવા, અનુભવવા મળ્યો.

૧૪/૧૫ ઓક્ટો. રવીન્દ્રનાથની ૧૫૦મી જયંતી ખૂબ જ ઉત્તમ રીતે ઉજવવામાં આવી. રવીન્દ્ર સંગીત દ્વારા રવીન્દ્રનાથનાં ૧૨ ગીતો રજૂ થયાં ત્યારે સ્થળ-સમય બહારનો અનુભવ થયો. દેબાશિષ અને રોહિની રાયચૌધરી, પિતા-પુત્રી દ્વારા રજૂ થયેલું રવીન્દ્ર સંગીત ચિરસ્મરણીય રહેશે. કોઈ પણ પ્રકારના ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ વગર એમણે જ્યારે ગીતો ગાયાં ત્યારે સંગીતની જરૂર જ જણાતી ન હતી. અંતરના સંગીત અને કલાના સંગીતનો આ સુભયોગે રવીન્દ્રનાથની ચેતનાને જાણે ઝંકૂત કરી મૂકી. વળી બીજા દિવસ વિદ્વાન વ્યાખ્યાનકારોએ રવીન્દ્રનાથના જુદા જુદા પાસાઓ સંદર્ભે વક્તવ્ય આપ્યાં ત્યારે પણ એ ક્ષણોમાં રવીન્દ્ર ચેતનાનો અનુભવ થયો.

પાક્ષિકીમાં એક વિશિષ્ટ કાર્યક્રમ યોજાયો. રીટા કોઠારીએ મૂળ ગુજરાતી પણ હાલ તમિલ લેખક શ્રી દિલીપ કુમારની એક વાર્તાનો ગુજરાતીમાં અનુવાદ વાંચ્યો. દિલીપકુમાર મૂળ કચ્છના પણ પેઢીઓથી ચેન્નાઈ રહે છે. એમણે તમિલ ભાષામાં ટૂંકી વાર્તાઓ લખી છે. ભારતીય સાહિત્યજગતમાં હાલ એમનું સર્જન નોંધપાત્ર બન્યું છે. એનો અનુવાદ અંગ્રેજીમાં થયો અને તેમાંથી રીટા કોઠારીએ ગુજરાતીમાં કર્યો. મૂળમાંથી મૂળમાં વળેલી આ ભાષાપ્રક્રિયાનો અદ્ભુત અનુભવ થયો. એક અનુવાદક અને બૌદ્ધિક વ્યક્તિ જ્યારે ભાષાની અને સમાજજીવનની સંકુલ પ્રક્રિયા, બહુપરિમાણિક સંસ્કૃતિ અને સાહિત્યના જાદુનો અનુભવ કરે છે ત્યારે આવી કૃતિની વિશિષ્ટતાઓ ઉકેલીને ભાવક સમક્ષ રજૂ કરે છે. એ જ રીતે રીટા કોઠારીએ સમગ્રપણે આ વાત મૂકી ત્યારે ઉપસ્થિત

r

ભોળાભાઈ પટેલ સાથે બધા જ વાર્તાકાર મિત્રોએ કશુંક નવું અનુભવ્યાનો આનંદ લૂંટ્યો. પરિષદ આવા અનેક કાર્યક્રમો નિયમિતપણે ગોઠવે છે. હજુ આજે જ Aeliane Fransinના સ્થાનિક ડિરેક્ટર શ્રી માર્ટીન ફિલિપ જોડે વાત થઈ. ૨૦૧૨માં પરિષદ અને એમનું ફ્રેન્ચકેન્દ્ર સાથે મળી એક કાવ્યસંગ્રહ પ્રકાશિત કરશે જેમાં આજ સુધી ગુજરાતી ભાષામાં થયેલાં ફ્રેન્ચ કાવ્યો એકઠાં કરી ત્રણ ભાષામાં સાથે સાથે મૂકી પ્રકાશિત કરવામાં આવશે. ગુજરાતી, અંગ્રેજી અને મૂળ ફ્રેન્ચ પાઠ. એમ ત્રણેય ભાષામાં સાથે સાથે મૂકી પ્રકાશિત કરવામાં આવશે. આવાં અવનવાં અનેક કાર્યોએ પરિષદની નિરબતમુદ્રાને વધુ ને વધુ અસરકારક અને પ્રસ્તુત બનાવી છે.

આવા કાર્યક્રમો માત્ર પરિષદ પરિસર કે અમદાવાદ સુધી સીમિત ન રહે અને સમગ્ર ગુજરાતમાં વિવિધ સ્થળે એ શરૂ થાય એ માટે અમે ખૂબ પ્રયત્નો કરીએ છીએ. ગુજરાતની વિવિધ સંસ્થાઓ સાથે પરિષદ સંકળાવા ચાહે છે. આજે પરિષદ-પાથેયમાં એના માટે ઇજન કરીએ છીએ. નિરંજન ભગતની પંક્તિઓની જેમ કહેવાનું મન થાય છે :

લાવો તમારો હાથ, મેળવીએ
(કહું છું હાથ લંબાવી)

– અસ્તુ
– રાજેન્દ્ર પટેલ

સચ્ચિદાનંદ સન્માન

ગુજરાતના વિદ્વાન સંત સ્વામી શ્રી સચ્ચિદાનંદની પ્રેરણાથી ‘શ્રી સચ્ચિદાનંદ સેવા સમાજ ટ્રસ્ટ’ – દંતાલી દ્વારા પરિષદને મળેલ દાનમાંથી સત્ત્વશીલ સાહિત્યસર્જન દ્વારા પ્રજાજનોમાં મૂલ્યનિષ્ઠાનું સંવર્ધન-સંગોપન કરનારા મૂર્ધન્ય સર્જકને પચ્ચીસ હજાર રૂપિયા, સ્મૃતિચિહ્ન તથા શાલ અર્પણ કરીને ‘સચ્ચિદાનંદ સન્માન’ દ્વારા સન્માનિત કરવામાં આવે છે. ઈ. સ. ૨૦૦૭, ૨૦૦૮ અને ૨૦૦૯નું આ સન્માન અનુક્રમે શ્રી કાન્તિભાઈ શાહ, શ્રી નરોત્તમ પલાણ અને શ્રી રતિલાલ ‘અનિલ’ને અર્પણ થશે. આ સારસ્વતોને અભિનંદન.

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદનું અધિવેશન

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના છેતાલીસમા અધિવેશન રૂપાયતનના યજમાનપદે; જૂનાગઢ મુકામે તારીખ : ૨૩-૨૪-૨૫ ડિસેમ્બર ૨૦૧૧ના ત્રણ દિવસ યોજાશે. અધિવેશનના પ્રમુખ તરીકે મૂર્ધન્ય સાહિત્યકાર ઉત્તમ નિબંધકાર-અનુવાદક અને વિવેચક શ્રી ભોળાભાઈ પટેલ હશે. અધિવેશનના અતિથિવિશેષ તરીકે ઓડિયા ભાષાના સર્જક શ્રી મનોજ દાસ ઉપસ્થિત રહેશે.

બેઠક પહેલી :

ઉદ્ઘાટન-સમારંભ : તા. ૨૩-૧૨-૨૦૧૧ શુક્રવાર, સવારે ૧૦.૦૦થી ૧૨.૩૦
અધિવેશન સ્થળ : રૂપાયતન, ગિરિતળેટી, ભવનાથ, જૂનાગઢ

(૧) ગીત : જય જય ગરવી ગુજરાત	: સંગીત ટુકડી
(૨) સ્વાગતમંત્રીનું ઉદ્બોધન	: શ્રી હેમંત નાણાવટી
(૩) સ્વાગતપ્રમુખનું ઉદ્બોધન	: શ્રી પ્રફુલ્લચંદ્ર નાણાવટી
(૪) મહેમાનોનું સ્વાગત	:
(૫) પરિષદમંત્રીનો વાર્ષિક અહેવાલ	: શ્રી રાજેન્દ્ર પટેલ
(૬) નિવૃત્ત થતા પ્રમુખશ્રીનું વક્તવ્ય અને કાર્યભારની સોંપણી	: શ્રી ભગવતીકુમાર શર્મા
શ્રી ભોળાભાઈ પટેલ
(૭) પ્રમુખશ્રીનો પરિચય	: શ્રી રઘુવીર ચૌધરી
(૮) પ્રમુખશ્રીનું વક્તવ્ય	: શ્રી ભોળાભાઈ પટેલ
(૯) અતિથિવિશેષશ્રીનો પરિચય	: શ્રી રાજેન્દ્ર પટેલ
(૧૦) અતિથિવિશેષશ્રીનું વક્તવ્ય	: શ્રી મનોજ દાસ
(૧૧) પ્રાસંગિક	: શ્રી અનિલા દલાલ
(૧૨) પ્રાસંગિક	: શ્રી નરોત્તમ પલાણ
(૧૩) સમાપન વક્તવ્ય	: શ્રી મોરારિબાપુ
(૧૪) આભારદર્શન (યજમાન સંસ્થા)	

બેઠક બીજી : તા. ૨૩-૧૨-૧૧ શુક્રવાર, બપોરે ૨.૩૦થી ૫.૩૦

સર્જન વિભાગ : સાહિત્યસ્વરૂપ – ટૂંકી વાર્તા

વિભાગીય અધ્યક્ષ	: શ્રી કિરીટ દૂધાત
સર્જક વક્તાઓ	: શ્રી સુવર્ણાબહેન, શ્રી મોહન પરમાર,
શ્રી કાનજી પટેલ
સંચાલન	: શ્રી વર્ષા અડાલજા

બેઠક ત્રીજી : તા. ૨૩-૧૨-૧૧ શુક્રવાર, રાત્રે ૮.૩૦થી ૧૦.૦૦

આસ્વાદ

વિભાગીય અધ્યક્ષ	: શ્રી અમર ભટ્ટ
સંચાલન	: શ્રી માધવ રામાનુજ

બેઠક ચોથી : તા. ૨૪-૧૨-૧૧ શનિવાર, સવારે ૯.૦૦થી ૧૨.૩૦

વિવેચન-સંશોધન વિભાગ

વિભાગીય અધ્યક્ષ	: શ્રી દીપક મહેતા
વક્તાઓ	: શ્રી રવીન્દ્ર પારેખ, શ્રી જયેશ ભોગાયતા,
શ્રી કિશોર વ્યાસ
સંચાલન	: શ્રી પ્રફુલ્લ રાવલ

બેઠક પાંચમી : તા. ૨૪-૧૨-૧૧ શનિવાર, બપોરે ૩.૦૦થી ૬.૦૦

પરિસંવાદ : ભાષાકીય કટોકટી

વિભાગીય અધ્યક્ષ	: શ્રી અવધેશકુમાર સિંઘ
ટેકનોલોજી અને ભાષા	: શ્રી રૂપલ મહેતા
શિક્ષણ અને ભાષા	: શ્રી રવીન્દ્ર દવે
સંસ્કૃતિ અને ભાષા	: શ્રી ગુણવંત શાહ
માધ્યમો અને ભાષા	: શ્રી વિષ્ણુ પંડ્યા
સંચાલન	: શ્રી રતિલાલ બોરીસાગર

૫જમાન સંસ્થા : તા. ૨૪-૧૨-૧૧ શનિવાર, રાત્રે ૮.૩૦થી ૧૦.૩૦

સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમ

સંચાલન	: શ્રી જનક નાયક
--------	-----------------

તા. ૨૫-૧૨-૧૧ રવિવાર, સવારે ૮.૦૦થી ૯.૦૦

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદની મધ્યસ્થ સમિતિ અને કાર્યવાહક સમિતિની સંયુક્ત બેઠક

બેઠક છઠ્ઠી : તા. ૨૫-૧૨-૧૧ રવિવાર, સવારે ૯.૦૦થી ૧૧.૩૦

સોરઠની સર્જનસંપદા

વિભાગીય અધ્યક્ષ	: શ્રી લાભશંકર પુરોહિત
સોરઠી લોકસાહિત્ય-ચારણી સાહિત્ય	: શ્રી ઉપેન્દ્ર ત્રિવેદી
સોરઠી સંતસાહિત્ય	: શ્રી નિરંજન રાજ્યગુરુ
સોરઠી અર્વાચીન સાહિત્ય	: શ્રી નીતિન વડગામા
સંચાલન	: શ્રી હેમંત નાણાવટી

બેઠક સાતમી : તા. ૨૫-૧૨-૧૧ રવિવાર, બપોરે ૧૧.૩૦થી ૧.૦૦

– ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદનું ખુલ્લું અધિવેશન અને સમાપન-બેઠક

– ઠરાવો : પ્રતિભાવો અને આભારવિધિ

– બપોરના ભોજન પછી અધિવેશનની સમાપ્તિ થશે.

નોંધ : અધિવેશનમાં ભાગ લેવા ઇચ્છતા પ્રતિનિધિઓએ ભોજન-ઉતારા શુલ્ક

રૂ. ૨૦૦/- તથા પ્રતિનિધિ શુલ્ક રૂ. ૧૦૦/- ભરવાના રહેશે. કુલ રૂ. ૩૦૦/- થશે.

વિદ્યાર્થીઓએ ૫૦% રકમ ભરવાની રહેશે (કાર્યક્રમનો અહેવાલ રજૂ કરનાર વિદ્યાર્થીને પ્રમાણપત્ર આપવામાં આવશે.)

ભોજન-ઉતારા અને પ્રતિનિધિ શુલ્ક તા. ૧૫-૧૨-૧૧ સુધીમાં પરિષદ કાર્યાલય અમદાવાદમાં ભરી દેવાથી વ્યવસ્થા સરળ થશે. ત્યારબાદ સ્વીકારવામાં આવશે નહીં.

અનુવાદ-અભિમુખતા

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદમાં અનુવાદ-અભિમુખતાની બેઠક તા. ૧૧-૧૦-૨૦૧૧ના રોજ યોજાઈ ગઈ. જેમાં વિભા ત્રિવેદીએ ઈરવિન શોની વાર્તા ‘ધ ગર્લ્સ ઈન ધેર સમર ડ્રેસીસ’નો ગુજરાતી અનુવાદ ‘વાસંતી વસ્ત્રોમાં કન્યાઓ’ (અનુ. શરીફા વીજળીવાળા) અને એન્ટન ચેખોવની વાર્તા ‘લોટરી’ (અનુ. શિરીષ પંચાલ)નું પઠન-ચર્ચા કરી હતી. જેમાં અનુવાદકોની અનુવાદ-કલાને તપાસવાનો ઉપક્રમ મુખ્ય રહ્યો હતો.

– વિભા ત્રિવેદી

જેલમાં સાહિત્યિક કાર્યક્રમ

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ દ્વારા જેલમાં વિશિષ્ટ સાહિત્યિક કાર્યક્રમ અંતર્ગત તા. ૧૫-૧૦-૨૦૧૧ના રોજ અમદાવાદની મધ્યસ્થ જેલમાં રમેશ વીરમગામી અને ઉષાબહેન વીરમગામીએ વાર્તાકથન દ્વારા શ્રોતાઓને મંત્રમુગ્ધ કર્યા હતા. શ્રી બુદ્ધિધનભાઈ ત્રિવેદીએ ગાંધીવંદના કરીને જીવનમાં મૂલ્યલક્ષી આચરણ વિશે વાત કરી હતી અને તેમની આત્મકથા ‘ગાજરથી કાજુકતરી’નો આસ્વાદ કરાવ્યો હતો.

છારાનગરની મુલાકાત

તા. ૯-૧૦-૨૦૧૧ના રોજ ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ અને બુધન થિયેટરના સંયુક્ત ઉપક્રમે બુધન પુસ્તકાલયમાં ત્યાંના સર્જકમિત્રો સાથે વાર્તા-કાવ્ય પઠન તેમજ સાહિત્યચર્ચાનો વિશિષ્ટ કાર્યક્રમ યોજાઈ ગયો. કાર્યક્રમના આરંભે શ્રી દક્ષિણભાઈએ જણાવ્યું કે વરિષ્ઠ સાહિત્યકાર મહાચેતા દેવી અને ગણેશ દેવીની પ્રેરણાથી છારા સમાજના યુવાનોએ સાહિત્યિક પ્રવૃત્તિઓનો આરંભ કર્યો. યુવાનોએ વિવિધ સ્થળો પર નાટ્યપ્રયોગો કરી તેના બદલામાં પુસ્તકો મેળવ્યાં અને બુધન પુસ્તકાલયની રચના કરી. કાર્યક્રમમાં ઉપસ્થિત વિજય સોની અને જિજ્ઞેશ બ્રહ્મભટ્ટ દ્વારા વાર્તાપઠન કરાવ્યું. ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના મહામંત્રી શ્રી રાજેન્દ્ર પટેલે ટૂંકીવાર્તા સંદર્ભે તેનાં વિવિધ પાસાંઓની ચર્ચા કરી હતી. ત્યારબાદ યુવાકવિમિત્રો હરદ્વાર ગોસ્વામી, અશોક ચાવડા, ભાવેશ ભટ્ટ અને ગિરીશ પરમારે ગઝલનું પઠન કર્યું હતું. સાથે ઉપરાંત વૈશાખ અને દક્ષિણભાઈ સહિત ત્યાંના યુવા કવિઓએ ગીત-ગઝલ અને અછાંદસ રચનાઓ રજૂ કરી હતી. ત્યારબાદ સૌ સર્જકમિત્રોએ કાર્યક્રમમાં ઉપસ્થિત ન રહી શકેલા ત્યાંના બે સર્જકમિત્રોની મુલાકાત લીધી અને તેમના પેન્સિલ સ્કેચ તથા કાવ્યો માણ્યાં તથા છારાસમાજની પંચાયત દ્વારા પરંપરાગત વાર્તાઓનો આધાર લઈને ન્યાય આપવાની વિશિષ્ટ પ્રથા અંગે માહિતી મેળવી. સમગ્ર કાર્યક્રમ સર્જકમિત્રો માટે અવિસ્મરણીય બની રહ્યો.

– જિજ્ઞેશ બ્રહ્મભટ્ટ

એનીબહેન સરૈયા લેખિકા પ્રોત્સાહન નિધિ

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ અને એનીબહેન સરૈયા લેખિકા પ્રોત્સાહન નિધિ અંતર્ગત તા. ૩-૧૦-૨૦૧૧ના રોજ જાણીતાં લેખિકા શ્રી ધીરુબહેન પટેલની અધ્યક્ષતામાં

બેઠક યોજાઈ હતી. આ બેઠકમાં છેલ્લા વાંચેલા પુસ્તક - કૃતિ વિશે ઉપસ્થિત લેખિકાઓએ પોતાના પ્રતિભાવ-રસાસ્વાદ રજૂ કર્યા હતા. સુધા મહેતાએ પૂજા બેદીકૃત 'ટાઈમ પાસ', ચંદ્રાબહેન શ્રીમાળીએ પન્નાલાલ પટેલકૃત 'મળેલા જીવ', સ્મિતા શાહે રેણુકા પટેલકૃત 'ભીરાનું ઘર', નયના મહેતાએ રમણ મહર્ષિકૃત 'સાધુનાં સંસ્મરણો', દીના પંડ્યાએ 'સાધના' વાર્તા, સુધા ભટ્ટે 'સુખને એક અવસર તો આપો', લતા હીરાણીએ જ્યોતિ થાનકીકૃત 'શ્રી માતાજીની દષ્ટિએ જીવન જીવવાની કલા', પ્રજ્ઞા પટેલે રા. વિ. પાઠક અનૂદિત 'મારો પરિવાર', ઉર્વશી શાહે રસ્કિનકૃત 'સોનેરી નદીના રાજા', લીના, ત્રિવેદીએ પુસ્તક-જીવન વિષયક લખાણ, પારુલ દેસાઈએ સુમન શાહકૃત 'નેચરલ સુગરની સ્વીટ', ધીરુબહેન પટેલે દક્ષિણ નવરંગે, બુધન થિયેટર્સ, જીવનસંઘર્ષ-જન્મજા કળા વિષયક આસ્વાદમૂલક વાતો રજૂ કરી હતી.

- પ્રજ્ઞા પટેલ

એનીબહેન સરૈયા લેખિકા પ્રોત્સાહન નિધિ-લેખન સ્પર્ધાનું પરિણામ

ગુજરાતી ભાષા જ્યાંજ્યાં બોલાય છે, તે વિવિધ વિસ્તારની બહેનો લેખનમાં રસ લે તેવા હેતુથી 'મારો અવિસ્મરણીય અનુભવ' શીર્ષક હેઠળ એક લેખનસ્પર્ધાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. જેનું પરિણામ આ મુજબ છે. **પ્રથમ** : સંધ્યા ભટ્ટ (બારડોલી), **દ્વિતીય** : યોગિતા પટેલ (સબલપુર-મહેસાણા), **તૃતીય** : હીનાબહેન ચૌહાણ (પ્રાંતિજ), **આશ્વાસન ઇનામ** : પુષ્પા અંતાણી (હૈદરાબાદ), પ્રજ્ઞા વશી (સુરત), રેખા કમલ મહેતા (અમદાવાદ), ભાવના ચૌહાણ (વલ્લભવિદ્યાનગર), રેખા સિંઘલ (અમેરિકા). આ સ્પર્ધામાં નિર્ણાયક તરીકે સર્વશ્રી અરુણા જાડેજા, રૂપા શેઠ અને નલિની દેસાઈએ સેવા આપી હતી. સૌને અભિનંદન.

પાક્ષિકી અંતર્ગત દીના પંડ્યા તથા રીટા કોઠારીનું વાર્તાપઠન

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ સંચાલિત 'પાક્ષિકી' અંતર્ગત તા. ૨૯-૯-૨૦૧૧ના રોજ દીના પંડ્યાએ પોતાની અપ્રકાશિત વાર્તા 'ગજજર'નું પઠન કર્યું હતું. વાર્તામાં મનુષ્યની એષણા કેવી પ્રબળ હોય છે અને તેની તૃપ્તિ માટે કેવા પ્રયત્નો કરે છે, તેની રજૂઆત થઈ છે. વાર્તાપઠનના અંતે વાર્તારસિકો દ્વારા પ્રશ્નોત્તરી અને ચર્ચા થઈ હતી.

તા. ૫-૧૦-૨૦૧૧ના રોજ શ્રી રીટા કોઠારીએ તામિલ લેખક દિલીપકુમારની નવલિકાનો તેમણે કરેલો અનુવાદ 'બિલાડી' વાર્તાના અનુવાદનું પઠન કર્યું હતું. જે લેખક કચ્છી હોય અને તામિલનાડુમાં વસોના વસવાટ પછી 'ગુજરાતી ભાષા' તેમના તામિલલેખનમાં ભાગ ભજવે છે, તે 'બિલાડી'ના પ્રતીકથી વૈષ્ણવોની અહિંસા પ્રત્યેની લાગણીનું નિરૂપણ થયું છે. વાર્તામાં ગુજરાતી ભાષાના શબ્દોને ગુજરાતીમાં કેવી રીતે અનૂદિત કરી શકાય તે પ્રશ્ન ચર્ચાયો હતો.

- ઇતુભાઈ કુરકુટિયા

ગ્રંથ સાથે ગોઠડી

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ સંચાલિત 'ગ્રંથ સાથે ગોઠડી' અંતર્ગત તા. ૭-૧૦-૨૦૧૧ના રોજ ડૉ. નયના ડેલીવાળાએ હિન્દી લેખિકા જ્યોત્સ્ના મિલનકૃત 'અ અસ્તુ કા'નો આસ્વાદ કરાવ્યો હતો. નવલકથાનો આસ્વાદ કરાવતાં કથાનાયક પ્રકૃતિપ્રેમી છે. તેમ જ કૃતિમાં ઘણી જ ઓછી ઘટના છે, તેમ કહીને કૃતિનાં વિવિધ પાસાંઓને ખોલી આપી હતાં. ઉપસ્થિત સાહિત્યપ્રેમીઓને પ્રશ્નોત્તરી કરી કૃતિને વધુ આસ્વાદ બનાવી હતી.

- ઇતુભાઈ કુરકુટિયા

દલિત સાહિત્યવિમર્શ

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ સંચાલિત 'દલિત સાહિત્યવિમર્શ' અંતર્ગત તા. ૨૪-૯-૨૦૧૧ના રોજ પી. કે. વાલેરાની આત્મકથા 'થોરનું ફૂલ' વિશે શ્રી ડંકેશ ઓઝા અને ડૉ. અરુણા વાઘેલાએ વક્તવ્ય આપ્યું હતું. બન્ને વક્તાઓએ પોતાની આગવી શૈલીમાં કૃતિનો આસ્વાદ કરાવ્યો હતો. સાહિત્ય રસિકો મોટી સંખ્યામાં હાજર રહ્યા હતા.

My Tagore; Why Tagore

રવીન્દ્રભવન, ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ અને વિશ્વકોશ ટ્રસ્ટના સંયુક્ત ઉપક્રમે રવીન્દ્રનાથ ટાગોરની ૧૫૦મી જન્મજયંતી નિમિત્તે તા. ૧૪, ૧૫ ઓક્ટોબર, ૨૦૧૧ના રોજ બે દિવસના 'My Tagore; Why Tagore' કાર્યક્રમનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. તા. ૧૪-૧૦-૨૦૧૧ના રોજ રાત્રે ૮-૦૦ કલાકે ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદમાં આયોજિત રવીન્દ્રસંગીત કાર્યક્રમ અંતર્ગત વિલિયમ રેડિચીએ 'હાઉ મ્યુઝિકલી યુ સિંગ' વિશે વક્તવ્ય આપ્યું હતું. દેવાશિષ અને રોહિણી રાય ચૌધરીએ રવીન્દ્રનાથ ટાગોરના બંગાળીમાં ૧૨ ગીતોનું ગાન કર્યું હતું.

તા. ૧૫-૧૦-૨૦૧૧ના રોજ વિશ્વકોશ ટ્રસ્ટમાં 'માય ટાગોર, વાય ટાગોર' કાર્યક્રમ અંતર્ગત રવીન્દ્રનાથ ટાગોરનાં વિવિધ પાસાંઓને ઉજાગર કરતા સેમિનારનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. જેમાં પ્રબોધ પરીખની અધ્યક્ષતામાં યોજાયેલી પ્રથમ બેઠકમાં શ્રી શૈલેશ પારેખે 'ઈનોગ્રેશન-રિસિપ્શન ઓફ વેર ધ માઇન્ડ ઇઝ વિદ્યાઉટ ફેર' વિશે, વિલિયમ રેડિચીએ 'ટાગોર, ધ મેન ઓફ લેટર્સ : વોટ આઈ હેવ લર્ન ફ્રોમ હીમ', શ્રી પાર્થ ઘોષે 'ધ વર્લ્ડ ટુ સોગ્સ', આર. શિવકુમારે 'મિનિંગ અને પ્રેસેન્સ : લર્નિંગ ફ્રોમ ધ પેઈન્ટિંગ ઓફ રવીન્દ્રનાથ', પ્રબોધ પરીખે અધ્યક્ષીય વક્તવ્ય અને પ્રશ્નોત્તરીમાં જીવંત ચર્ચા કરી હતી. વિલિયમ રેડિચીની અધ્યક્ષતામાં યોજાયેલી બીજી બેઠકમાં શ્રી માર્ટીન કામ્પચને 'રવીન્દ્રનાથ ટાગોર એન્ડ માય ઇફોર્ટ્સ એટ રૂરલ એજ્યુકેશન ઈન ટુ સાંથાલ વિલેજ', પ્રબોધ પરીખે 'પોએટીક્સ ઓફ ધ (ડીસ) એમ્બોડિએક્ટ સેલ્ફ : એમેજિંગ વીથ રવીન્દ્રનાથ ટાગોર ફોર માય અવરસેલ્ફ', શ્રી નિરંજન ભગતે 'ટાગોર્સ યુનિવર્સલ

હ્યુમનિઝમ' વિશે અને વિલિયમ રેડિસે અધ્યક્ષીય વક્તવ્ય આપ્યું હતું. શ્રી કુમારપાળ દેસાઈએ સમાપનમાં સૌનો આભાર માન્યો હતો. આ સેમિનારમાં અધ્યાપકો, વિદ્યાર્થીઓ અને રવીન્દ્રપ્રેમી સાહિત્યકારો મોટી સંખ્યામાં હાજર રહ્યા હતા.

- ઇતુભાઈ કુરકુટિયા

પરિષદ-પાથેય

(૧) રવીન્દ્ર ભવનમાં મળેલ દાનની વિગત :

રૂપાબહેન શેઠ	અમદાવાદ	૧૦૦૦/-
સુકુમાર પરીખ	"	૨૦૦૦/-
મહર્ષિ એમ મહેતા	"	૧૦૦૦/-
આશા ચેરિટી ટ્રસ્ટ C/o. રોહિત મહેતા	"	૧૦,૦૦૦/-
શાંતાબહેન મણિભાઈ પટેલ ચે. ટ્રસ્ટ	"	૧૦,૦૦૦/-
લાલભાઈ ઈન્ડસ્ટ્રીઝ પ્રા. લિ.	"	૧૦,૦૦૦/-
નંદકિશોર ફાઉન્ડેશન	"	૧૦,૦૦૦/-
કુશલ વી. મહેતા	"	૧૦,૦૦૦/-
સ્વાતિ ચિંતન શાહ	"	૧૦,૦૦૦/-
સુજાબહેન એન. શાહ	"	૧૦,૦૦૦/-
ગોવિંદિનીબહેન શાહ	"	૩૦૦૦/-
ડૉ. રમેશ કાપડિયા	"	૩૦૦૦/-
નંદિની પી. મુન્શા	"	૫૦૦૦/-
રોહિણીબહેન અને બી. જે. દેસાઈ	"	૫૦૦/-
લક્ષ્મીકાંત દેસાઈ	"	૫૦૦/-
મલય શેઠ	"	૨૫૦૧/-
ભારતી ર. દવે	"	૩૦૦૦/-
પ્રભાતશોભા સત્યમ પટેલ	"	૧૧,૦૦૦/-
અંજના પી. દેસાઈ અને પ્રણવ દેસાઈ	"	૭૫૦૦/-

(૨) હરિનારાયણ આચાર્યના સ્મરણાર્થે વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ માટે દાન :

ઠાકોરભાઈ ગોવિંદલાલ શાહ ફેમિલી ટ્રસ્ટ	અમદાવાદ	૬,૦૦,૦૦૦/-
--------------------------------------	---------	------------

પરિષદના આગામી કાર્યક્રમો

(સ્થળ : ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ, અમદાવાદ)

- r **પાક્ષિકી** : સંયોજક : દીવાન ઠાકોર
તા. ૧૭-૧૧-૨૦૧૧, ગુરુવાર. સાંજે ૬.૦૦ કલાકે, રૂપેન પટેલ વાર્તાનું પઠન કરશે.
તા. ૧-૧૨-૨૦૧૧, ગુરુવાર, સાંજે ૬.૦૦ કલાકે, જિજ્ઞેશ બ્રહ્મભટ્ટ વાર્તાનું

પઠન કરશે.

- r **સર્જક સાથે સંવાદ** : સંયોજક : ધ્વનિલ પારેખ, ભરત સાધુ
તા. ૧૮-૧૧-૨૦૧૧, શનિવાર. સાંજે ૬.૦૦ કલાકે, નવોદિત લેખકોની અપ્રકાશિત કૃતિઓનું પઠન અને ચર્ચા
- r **દલિત સાહિત્યવિમર્શ** : સંયોજક : ચંદુ મહેરિયા
તા. ૨૬-૧૧-૨૦૧૧, શનિવાર, સાંજે ૫.૦૦ કલાકે. દાન વાઘેલાના કાવ્યસંગ્રહ 'જઠરાગ્નિ' વિશે સાહિત્ય પરમાર અને શંકર પેન્ટરના કાવ્યસંગ્રહ 'હાચ્યે હાચ્યુ બોલનસૂ ફાડ્યા ?' વિશે પ્રા. કનુ ખડકિયા વક્તવ્ય આપશે.
- r **એની સરૈયા લેખિકા પ્રોત્સાહનનિધિ** : સંયોજક : પ્રજ્ઞા પટેલ, પારુલ દેસાઈ
તા. ૫-૧૨-૨૦૧૧, સોમવાર. બપોરે ૪.૦૦ કલાકે. અપ્રકાશિત કૃતિઓનું પઠન.
- r **અનુવાદ-અભિમુખતા** : સંયોજક : રૂપા શેઠ, વિભા ત્રિવેદી
તા. ૧૩-૧૨-૨૦૧૧, મંગળવાર, સાંજે ૬.૦૦ કલાકે. ઉત્તમ અનુવાદોનું પઠન અને ચર્ચા.
- r **ગ્રંથ સાથે ગોઠડી** : સંયોજક : હરીશ ખત્રી, ઇતુભાઈ કુરકુટિયા
તા. ૨-૧૨-૨૦૧૧, શુક્રવાર, સાંજે ૬.૦૦ કલાકે. 'પહેલો ગિરમિટીયો' પુસ્તકનો આસ્વાદ રાજેન્દ્ર પટેલ કરાવશે.
- r **સાહિત્યસિદ્ધાંત વ્યાખ્યાનશ્રેણી**
તા. ૧૭-૧૧-૨૦૧૧, ગુરુવાર, સાંજે ૫.૦૦ કલાકે. 'નાગાર્જુન અને દેરિદા : એક તુલનાત્મક અભ્યાસ' વિશે શ્રી હર્ષવદન ત્રિવેદી વ્યાખ્યાન આપશે.
- r **વિશ્વકવિતા કેન્દ્ર**
તા. ૨/૮/૧૬/૨૩/૩૦-૧૧-૨૦૧૧, બુધવાર. સાંજે ૭.૦૦ કલાકે. બુધસભા.
- r **જેલમાં વિશિષ્ટ સાહિત્યિક કાર્યક્રમ** : સંયોજક : ગંગારામ વાઘેલા, ભાવેશ ભટ્ટ
તા. ૧૮-૧૧-૨૦૧૧ ને શનિવાર, સવારે ૮.૩૦થી ૧૦.૩૦ સુધી
પોરબંદર જેલ - ગ્રંથપરિચય - શ્રી નરોત્તમ પલાણ
વડોદરા મધ્યસ્થ જેલ - નાટક - શ્રી હેમંત ગોહિલ
ગોંડલ સબજેલ - સંતવાણી - શ્રી નિરંજન રાજ્યગુરુ

‘ફોકલોર ફેસ્ટિવલ’ અને ‘હેરિટેજ સેમિનાર’

તા. ૩૦ સપ્ટેમ્બરથી ૩૦ ઓક્ટોબર-૨૦૧૧ સુધી સાર્ક ફાઉન્ડેશન, દિલ્હીના ઉપક્રમે, આગ્રા મુકામે સાર્ક ‘ફોકલોર ફેસ્ટિવલ’ અને ‘હેરિટેજ સેમિનાર’નું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. ગુજરાતમાંથી ભગવાનદાસ પટેલ અને ભીલ કલાકારો સહભાગી થયા હતા. ભગવાનદાસ પટેલે ભીલી લોકાખ્યાનો પર વ્યાખ્યાન આપ્યું હતું.

મનોજપર્વ-૫

આદ્યકવિ નરસિંહ મહેતા સાહિત્યનિધિ અંતર્ગત પૂજ્યશ્રી મોરારિબાપુની નિશ્રામાં જૂનાગઢના પ્રથમ અધ્યક્ષ અને મૂર્ધન્ય કવિશ્રી મનોજ ખંડેરિયાની સ્મૃતિમાં, શબ્દ, છંદ અને સૂરના સથવારે, મેળાનાં પટંગણ, ત્રિવેણીઘાટ, સોમનાથમાં, તા. ૧૦-૧૦-૨૦૧૧ના રોજ ‘મનોજપર્વ-૫’ કાર્યક્રમનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. રઘુવીર ચૌધરીની અધ્યક્ષતામાં આયોજિત આ કાર્યક્રમમાં શ્રી ચંદ્રકાન્ત શેઠ, શ્રી હરિકૃષ્ણ પાઠક તથા શ્રી રાજેન્દ્ર પટેલે વક્તવ્ય આપ્યાં હતાં. કાર્યક્રમમાં સર્વશ્રી નીતિન વડગામા, હર્ષદ ચંદ્રારાણા, લાભશંકર પુરોહિત વગેરે સાહિત્યકારો અને સાહિત્યરસિકો ઉપસ્થિત રહ્યા હતા.

કોમેડી નાટ્યલેખન યોજના-૭

બટુભાઈ ઉમરવાડિયા નાટ્ય સંકથા - ‘બુરૂટી’ દ્વારા કોમેડી નાટ્યલેખન યોજના-૭ જાહેર કરે છે. પૂરા કદની અને ટૂંકી કૃતિઓમાંથી પસંદગીની ત્રણત્રણ કૃતિઓને અનુક્રમે રૂ. ૫,૦૦૦ અને રૂ. ૩,૦૦૦ પુરસ્કાર અપાશે. ટૂંકી નાટ્યકૃતિઓની મર્યાદા ૩૦ મિનિટ અને પૂરા કદની કૃતિઓ બે કલાકની હોવાં જોઈએ. કૃતિઓ કાગળની એક બાજુએ સુવાચ્ય અક્ષરે કે કોમ્પ્યુટર પર એન્ટ્રી કરીને બે નકલમાં મોકલવી. સી.ડી. કે ઈ-મેઈલ પર કૃતિ મોકલવી નહિ. પુસ્કૃત ન થયેલ કૃતિઓ ‘બુરૂટી સ્ક્રિપ્ટ’માં મુકાશે. કૃતિઓ તા. ૩૧-૩-૧૨ સુધીમાં ‘બુરૂટી’ થિયેટર મીડિયા સેન્ટર, જીએસટી-ચેનપુર રોડ. પો. ઓ. દિગ્વિજયનગર, ન્યૂ રાણીપ, અમદાવાદ-૩૮૨૪૭૦ને સરનામે ટપાલથી મોકલવી.

કવિશ્રી ભાનુપ્રસાદ પંડ્યાને ૨૦૧૧નો નરસિંહ મહેતા એવોર્ડ

આદ્યકવિ નરસિંહ મહેતા સાહિત્ય નિધિ દ્વારા અપાતો ‘નરસિંહ મહેતા એવોર્ડ’ તા. ૧૧-૧૦-૨૦૧૧ના રોજ સોમનાથ મુકામે યોજાયેલ સમારોહમાં કવિશ્રી ભાનુપ્રસાદ પંડ્યાને પૂજ્ય મોરારિબાપુના વરદ્હસ્તે અર્પણ કરવામાં આવ્યો. એમને હાર્દિક અભિનંદન.

જુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ પ્રકાશિત તદ્દન નવા પ્રકાશન

['પારિજાતક' : હેમાંગિની રાનડે, પ્ર. આ. ૨૦૧૦, ડિમાઈ, કાચું પૂંદું, પૃ. ૧૯૯, કિં. રૂ. ૧૪૦/-]

સદ્ગત બી. કે. મજૂમદારના વસિયતનામામાં પ્રગટ થયેલી, સાહિત્ય અને કલાનાં ક્ષેત્રમાં નવા સર્જકોને ઉત્તેજન આપવાની એમની ઇચ્છાના અનુસંધાનમાં આવેલી શ્રી બી. કે. મજૂમદાર ટ્રસ્ટ પ્રકાશનશ્રેણી અંતર્ગત આ વાર્તાસંગ્રહ ‘પારિજાતક’ ત્રેવીસમા મણકા રૂપે પ્રગટ થયો છે. શ્રીમતી હેમાંગિની રાનડેએ લેખનનો આરંભ હિન્દીમાં કર્યો હતો. અને ગુજરાતીમાં પણ વાર્તાલેખનકાર્ય આરંભ્યું છે. એમની ‘ઉનાળો’ વાર્તાને વાર્તાનો પ્રતિષ્ઠિત ‘કથા’ એવોર્ડ મળેલો છે. આ સંગ્રહની વાર્તાઓમાં નારીચેતનાનાં વિવિધ રૂપો, બાળમાનસ અને આધેડવયના મનુષ્યોનાં સંવેદનો, આલેખાયાં છે. હેમાંગિનીબહેનના આ પ્રથમ વાર્તાસંગ્રહને વાર્તારસિક ભાવકો ઉખાભેર આવકારશે એવી અપેક્ષા છે.

['નોળવેલ' : ગોરધન ભેસાણિયા, પ્ર. આ. ૨૦૧૦, ડિમાઈ, કાચું પૂંદું, પૃ. ૧૪+૧૨૬, કિં. રૂ. ૯૦/-]

‘નોળવેલ’ વાર્તાસંગ્રહ ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદની શતાબ્દી ગ્રંથશ્રેણીનું સાડત્રીસમું પ્રકાશન છે. વાર્તાકાર શ્રી ગોરધન ભેસાણિયાનો આ ચોથો વાર્તાસંગ્રહ છે. તેમની ‘એક તણખલાની વાત’ નવલકથાને ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ અને ગુજરાત સાહિત્ય અકાદમીનું પારિતોષિક મળ્યું છે. આ સંગ્રહની તેવીસ વાર્તાઓમાં પ્રગટતું ગામડું એ અમરેલી જિલ્લાની આસપાસનું વીસમી સદીના આઠમા દાયકાનું ગામડું છે. આ વાર્તાઓમાં એક આખા ગામની તળપ્રદેશના લોકજીવનની એનાં સારાં-માઠાં પાસાંઓની એક આકર્ષક ભાત ઊપસે છે.

